

VILNIAUS UNIVERSITETAS

FILOSOFIJOS FAKULTETAS

PSICHOLOGIJOS INSTITUTAS

Simonas Berenis

**Ikimokyklinio amžiaus vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis ryšys su
tėvų subjektyvia gerove**

Magistro darbas

Sveikatos psichologijos studijų programa

Darbo vadovė: Dr., profesorė Roma Jusienė

Vilnius, 2018

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
SVARBIAUSIOS SAŲOKOS	5
PRATARMĖ	6
1. TYRIMŲ APŽVALGA	7
1.1. Vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis gausa	7
1.2. Vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis nauda ir žala	10
1.3. Demografinių kintamųjų ryšys su tėvų ir jų vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis	16
1.4. Tėvų naudojimas informacinėmis technologijomis ir savijauta	17
1.5. Naudojimosi informacinėmis technologijomis bei tėvų–vaikų ryšys	21
1.6. Tyrimo tikslas, uždaviniai ir hipotezės	25
2. TYRIMO METODIKA	26
2.1. Tyrimo dalyviai ir tyrimo eiga	26
2.2. Tyrimo metodai	27
2.3. Duomenų analizės metodai	28
3. REZULTATAI	29
4. REZULTATŲ APTARIMAS	38
4.1. Vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis gausa	39
4.2. Vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis ryšys su tėvų subjektyvia gerove ir subjektyviu laimingumu	39
4.3. Tėvų leidimas ir/ar siūlymas naudotis informacinėmis technologijomis vaikams	40
4.4. TV kaip „fono“ naudojimosi ryšys su tėvų išsilavinimu bei vaikų IT naudojimosi	40
4.5. Demografinių kintamųjų ryšys su tėvų subjektyvia gerove, subjektyviu laimingumu bei vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis ypatumais	41
4.6. Tyrimo ribotumai ir gairės tolesniems tyrimams	42
4.7. Rekomendacijos	42
IŠVADOS	43
LITERATŪRA	44

SANTRAUKA

Ikimokyklinio amžiaus vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis ryšys su tėvų subjektyvia gerove, Simonas Berenis, Vilnius, Vilniaus Universitetas, 47 pp.

Informacinės technologijos (IT) – nuolat mūsų visuomenėje augantis fenomenas, su kuriuo kiekvienas susiduriame kone kasdien. Ne išimtis tėvai ir jų vaikai. Pagrindinis šio darbo tikslas – ištirti, kaip siejasi ikimokyklinio amžiaus vaikų naudojimas IT su jų tėvų subjektyvia gerove bei subjektyviu laimingumu. Atliktame koreliaciniame tyrime dalyvavo 951 ikimokyklinio amžiaus vaikų tėvai nuo 19 iki 52 metų amžiaus, kurie pateikė šiame tyrime naudojamus duomenis susijusius su leidimu/siūlymu vaikams naudotis IT, savo bei partnerio subjektyvia gerove, patiriamu subjektyviu laimingumu, vaikų naudojimosi IT (praleistu laiku) bei demografinė informacija (amžius, išsilavinimas, gyvenamoji vieta). Šiame tyrime buvo naudojami tęstinio Gerovės visuomenės projekto „Šiuolaikinės informacinės technologijos ir mažų vaikų sveikata“ (projekto vadovė Roma Jusienė), finansuojamo Lietuvos mokslo tarybos, pirmo etapo metu (2017 01 – 2018 01) surinkti duomenys. Rezultatai parodė, jog aukštesniais subjektyvia gerove ir subjektyviu laimingumu pasižymintys tėvai ne tik rečiau leido/siūlė naudotis vaikams IT, bet ir jų vaikai apskritai mažiau naudojo IT. Šis atradimas leidžia į vaikų naudojimąsi IT pažvelgti kaip į kompleksiškesnį reiškinį bei leidžia suprasti, koks svarbus tėvų vaidmuo gali būti jų atžalų gyvenime. Raktiniai žodžiai: *subjektyvi gerovė, subjektyvus laimingumas, informacinės technologijos, vaikai, tėvai, ikimokyklinis amžius.*

SUMMARY

Connection between preschoolers' use of information technology and parents' subjective well-being, Simonas Berenis, Vilnius, Vilnius University, 2018, 47 pp.

Information technologies (IT) – a constantly growing phenomenon we face almost daily. Parents and their children are no exception. The main goal of this study is to analyze the connection between preschoolers' use of IT, their parents' both subjective well-being and happiness and how last two are related to parents letting/suggesting children to use IT. The questionnaire was administered to 951 preschoolers' parents reporting on situations of letting/suggesting children to use IT, parents' both subjective well-being and happiness, their spouses'/partners' subjective well-being, preschoolers' use of IT (time spent) and demographical data (education, age and living area). This study uses the data from the first stage (2017 01 – 2018 01) of Welfare society project “Modern information technologies and children health” (project's research adviser Roma Jusienė), which is financed by Lithuanian education council. Results show that the better parents' both well-being and happiness, the less their children use IT and parents themselves were less suggesting/letting children use IT. This finding lets us look at the preschoolers' use of IT as a more complex phenomenon and lets us understand the importance of parents' role in children lives. **Keywords:** *subjective well-being, subjective happiness, information technologies, children, parents, preschool age.*

SVARBIAUSIOS SĄVOKOS

Informacinės technologijos – (kompiuterinės) informacinės sistemos, jų komponentai (Wikipedia, 2017).

Socialinės medijos – tai socialiniai tinklai, naujienos, muzika, enciklopedijos, tinklaraščiai ir kitos iniciatyvos, kuriomis dalinasi interneto vartotojai (Valentaitė, 2013).

Subjektyvi gerovė – Kembridžo universiteto žodyne (Cambridge Academic Content Dictionary, 2018) apibrėžiama kaip žmogaus patiriama būseną, kada jaučiamasi sveikai ir laimingai (angl. „the state of feeling healthy and happy“), o šio darbo atliktame tyrime apibrėžiama kaip negatyvių psichologinių ir fizinių simptomų nepatyrimas.

Depresija – medicinoje, tai psichinis prislėgtumas (Lietuvių kalbos žodynas, 2018)

Ikimokyklinis amžius – literatūroje apibrėžiamas kaip amžius tarp 2–5 ar 6 metų (COBUILD Advanced English Dictionary, 2018), o šiame darbe yra apibrėžtas kaip amžius nuo 1,5 metų iki 5 metų 12 mėnesių.

PRATARMĖ

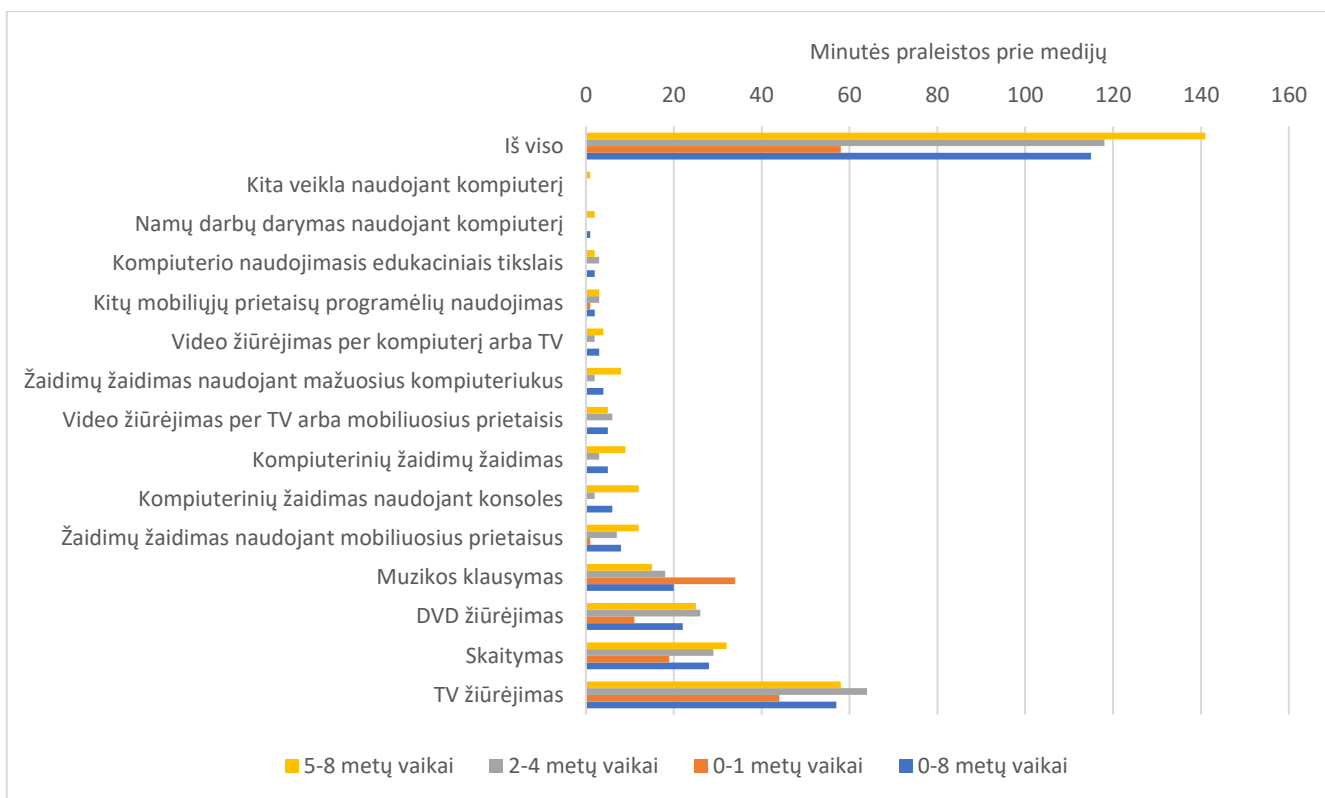
„Be knygos nėra mokslo, o be mokslo nėra gyvenimo“ – lietuvių liaudies patarlė, kuri šiais laikais tikriausiai galėtų skambėti ir taip: „be informacinių technologijų nėra...gyvenimo“. Ir tai tikrai ne mitas, juk informacinių technologijų mūsų gyvenime vis gausėja ir pats naudojimas vis ankstėja. Nepelno siekianti organizacija Common sense media (2013) atskleidė, jog beveik kas antras vaikas iki dviejų metų amžiaus jau yra naudojęs bent mobilųjį įrenginį. Kam ir kodėl informacinės technologijos tokios reikalingos mažamečiams vaikams? Juk buvimas prie ekranų gali turėti neigiamas pasekmes ikimokyklinio amžiaus vaikams: prastesnė miego kokybė (Hele & Guan, 2014), padidėjęs hiperaktyvumas (Ansari & Crosnoe, 2015). Galbūt toks gausus išmaniųjų prietaisų naudojimas ikimokyklinio amžiaus vaikų tarpe siejasi ne su pačių vaikų, bet jų tėvų gyvenimu? Neretai galima pamatyti, kaip išmanusis telefonas duodamas vaikui tam, kad jis pabūtų ramiai ar netrukdytų tėvams. Galima svarstyti, jog, galbūt, informacinės technologijos ir jų naudojimas šeimų gyvenimuose susijęs su tėvų savijauta bei santykiu su vaiku. Būtent šiame darbe ir buvo analizuojamas tėvų subjektyvios gerovės kaip ir subjektyvaus laimingumo ryšys su jų ikimokyklinio amžiaus vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis gausa. Pateiktas tyrimas yra dalis Gerovės visuomenės projekto „Šiuolaikinės informacinės technologijos ir mažų vaikų sveikata“ (projekto vadovė Roma Jusienė), finansuojamo Lietuvos mokslo tarybos (sutarties nr. GER-006/2017). Projektas buvo vykdomas dviem etapais, iš viso 2 metai, ir šio darbo tyrimas buvo atliktas pirmojo etapo metu – vieneri/pirmieji metai. Nuoširdžiai noriu padėkoti Romai Jusienei, jog suteikė galimybę prisidėti prie minėto projekto vykdymo, įgauti išties vertingos patirties kaip jaunajam mokslininkui bei buvo šalia viso tyrimo metu ne tik kaip projekto, bet kaip ir šio darbo vadovė.

1. TYRIMŲ APŽVALGA

1.1. Vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis gausa

Nuo 2011 iki 2013 metų, informacinių technologijų (*toliau IT*) naudojimas ženkliai padidėjo. 2013 metais buvo publikuotas tyrimas, kuriame buvo tiriami Afrikos–Amerikos, Lotynų amerikiečių kilmės amerikiečiai vaikai – 1463 tiriamieji iki 8 metų. Rezultatai parodė, jog šeimose, kur yra bent vienas aštuonmetis ar jaunesnis vaikas, planšetinių kompiuterių turėjimo dažnis išaugo nuo 8% iki 40%. Be to, priėjimas prie tokių informacinių technologijų prietaisų, kaip: telefono ar planšetinio kompiuterio, minėtose šeimose taip pat padidėjo nuo 52% iki 75%. 2013 metais Amerikoje buvo nustatyta, jog 72% vaikų iki 8 metų jau naudojami mobiliuosiuose prietaisais: žaidė žaidimus, žiūrėjo filmus ar naudojami kokiomis programomis, kai 2011 tokių atvejų buvo tik 38%. 2013 metais net 38% vaikų iki 2 metų jau naudojo mobiliuosius įrenginius medijoms, kai 2011 metais tokių atvejų skaičius buvo beveik 4 kartus mažesnis – 10%. Be to, vaikų, kurie naudojami mobiliuosiuose prietaisais kiekvieną dieną – padvigubėjo (per du metus išaugo nuo 8% iki 17%). 2011 metais vaikai vidutiniškai praleisdavo prie mobiliųjų įrenginių 5 minutes, kai 2013 metais 15 minučių – patrigubėjo (Common sense media, 2013). Galima manyti, jog IT naudojimas vaikų tarpe buvo gana ryškiai augantis reiškinys.

Nepaisant tokių didelių mobiliųjų įrenginių naudojimosi pokyčių tarp vaikų per minėtus du metus, 2013 metais televizorius, lyginant su kitais IT prietaisais, užėmė pirmąją vietą: 58% vaikų žiūrėdavo televizorių bent kartą į dieną, kai tik 17% naudojami mobiliuosiuose prietaisais, 14% kasdien naudodavosi kompiuteriu ir tik 6% žaisdavo būtent kompiuterinius žaidimus. Prie ekrano 2013 metais vaikai praleisdavo vidutiniškai 1 valandą 55 minutes: 50% laiko praleidžiama prie televizoriaus, 19% žiūrint DVD, 13% naudojantis mobiliuosiuose prietaisais, 10% naudojantis kompiuteriais ir 9% laiko žaidžia kompiuterinius žaidimus (Common sense media, 2013). Laiko praleidimą minutėmis per dieną prie įvairių IT prietaisų žiūrėti 1 paveiksle. Atsižvelgiant į dar senesnius laikus galima pastebėti itin didelius IT naudojimo gausos skirtumus. Pavyzdžiui, 1970 metais vaikai reguliariai pradėdavo žiūrėti televiziją būdami vidutiniškai 4 metų, kai šiandieną vaikai pradeda naudotis skaitmeninėmis žiniasklaidos priemonėmis jau būdami 4 mėnesių (Chassiakos et. al., 2016). Visa tai gali rodyti, kad laikui bėgant vaikai ne tik daugiau laiko praleidžia prie ekranų, bet ir apskritai vis anksčiau pradeda jais naudotis.

1 pav. Vaikų laikas praleistas prie medijų minutėmis per dieną (Common sense media, 2013, p. 15)

2015 metais buvo publikuotas tyrimas, kurio vienas iš tikslų buvo išsiaiškinti IT prietaisų gausą namuose. Tyrime dalyvavo 350 vaikų nuo šešių mėnesių iki ketverių metų amžiaus. Rezultatai parodė, jog 97% tiriamųjų turėjo savo namuose televizorių, 83% planšetes bei 77% išmaniuosius telefonus. Pusė tiriamųjų keturmečių turėjo savo televizorių, o trys ketvirtadaliai – telefonus. Be to, net 96,6% vaikų jau buvo naudoję mobiliuosius telefonus vos iki vienerių metų. Tyrimas taip pat parodė, jog dauguma vaikų, kuriems bent dveji metai, jau naudoja socialines medijas kasdien. Dauguma trimečių bei keturmečių naudojami prietaisais be pagalbos, o viena trečioji jų jau pilnai naudojami medijų teikiamomis funkcijomis (Kabali et al., 2015). Taigi, IT prietaisai – dažnas reiškinys namuose, o ir nemaža dalis vaikų jais naudojami gana savarankiškai.

2017 metais Jungtinės Karalystės komunikacijas ir medijas reguliuojanti kompanija Ofcom (2017) atliko vaikų naudojimosi IT prietaisais analizę. Ši parodė, jog kone visi jauniausi medijų ir IT prietaisų vartotojai, 3–4 metų, praleidžia prie televizoriaus bent 15 valandų per savaitę. Kalbant konkrečiau, į šią vartotojų grupę patenka 96% vaikų. 41% žiūri televizijos programas naudodamiesi ne televizoriumi, bet kitais IT prietaisais – pagrindė planšete. 40% tokio amžiaus vaikų praleidžia apie 6 valandas per savaitę žaisdami kompiuterinius žaidimus, 48% naudojami svetaine Youtube, 53% naršo

internete ir net 71% visai šiai prieš tai išvardintai veiklai įvykdyti naudojami planšetėmis. Net 21% šios amžiaus grupės atstovų turi savo nuosavas planšetes, o 1% nuosavus išmaniuosius telefonus. Šios amžiaus grupės vaikai dar neturi susikūrę savo anketų socialiniuose tinkluose (Ofcom, 2017). Gana akivaizdu, jog IT mėgta net ir patys mažiausi vaikai.

Žvelgiant į šiek tiek vyresnius, 5–7 metų, vaikus, kompanijos Ofcom (2017) pateikiami vaikų naudojimosi socialinėmis medijomis ir IT prietaisais duomenys dar kitokie. Pavyzdžiui, jau daugiau vaikų šioje amžiaus grupėje turi savo nuosavus išmaniuosius telefonus – 5% ir nuosavas planšetes – 35%. Daugiau vaikų taip pat naudojami Youtube svetaine – 71% bei turi susikūrę asmenines anketas socialiniuose tinkluose – 3%. Kai kurie naudojimosi socialinėmis medijomis ir IT prietaisais aspektai nelabai skiriasi nuo jaunesnių vaikų, 3–4 metų, naudojimosi: 95% žiūri apie 13,5 valandų per savaitę televizorių, o 49% jį žiūri naudodamiesi pagrindine planšete. Be to, 66% žaidžia kompiuterinius žaidimus beveik 7,5 valandas per savaitę, 79% naršo internete apie 9 valandas per savaitę. Vyresnieji jau mažiau naudojami planšete naršydami internete ir apskritai nurodo, jog televizorius, kaip prietaisas, jiems reikalingas labiausiai (Ofcom, 2017).

8–11 metų vaikai socialinėmis medijomis bei IT prietaisais naudojami dar dažniau. Tokio amžiaus grupės vaikų jau 39% turi savo nuosavus išmaniuosius telefonus bei 52% jų turi nuosavas planšetes. 95% jų praleidžia net 14 valandų per savaitę prie televizoriaus, 81% praleidžia 10 valandų žaisdami kompiuterinius žaidimus, 94% naršo internete apie 13,5 valandas per savaitę. Tęsiant, 21% naršydami naudoja išmaniuosius telefonus, o 46% planšetes. Taip pat šios grupės vaikai dar dažniau naudoja svetainę Youtube net 81% ir jau 23% turi savo anketas socialiniuose tinkluose (Ofcom, 2017).

12–15 metų vaikai prie socialinių medijų ir IT prietaisų praleidžia daugiausia laiko, lyginant su jaunesniais už juos vaikais: 99% jų naršo internete beveik 21 valandą per savaitę, 77% žaidžia kompiuterinius žaidimus apie 12 valandų per savaitę, 90% naudojami Youtube svetaine. Žinoma, atitinkamai didesnė jų dalis turi savo nuosavus išmaniuosius telefonus – 83% ir nuosavas planšetes – 55% (Ofcom, 2017).

Dar vienas svarbus reiškinys, susijęs su netiesioginiu informacinių technologijų naudojimu – tai „foninis“ ekranų laikas. Ikimokyklinio amžiaus vaikų naudojimąsi IT tyrinėję autoriai Rideout & Hamel (2006) bei prie tyrimų prisidėjusi pelno nesiekianti organizacija – „Kaiser family foundation“ (2006) nustatė, jog beveik trečdalis – 32% vaikų iki 6 metų gyvena namuose, kuriuose televizorius yra įjungtas visą laiką – 13% arba didžiąją laiko dalį – 19%. Be to, 30% minėto amžiaus vaikų gyvena tokioje namų aplinkoje, kur televizorius yra įjungtas visą, 16%, arba beveik visą, 14%, laiką valgymo metu. Tokį ganėtinai dažną „foninį“ ekranų laiką labai gerai pabrėžia apklaustųjų pasisakymai: „Aš visada įjungus

televizorių. Man reikia „foninio“ triukšmo“ (vienmečio ir trimečio vaikų mama), „Mes stengiamės mažinti „foninį“ laiką. Net mano 7 metų vaikas visą laiką prašo, kad skirtumėm daugiau laiko šeimai ir pašnekesiams“ (Rideout et al., 2006, p. 11). Svarbu suprasti ir vieną, intuityviai suvokiamą „foninio“ ekranų laiko pasekmę – gausnis vaikų praleidimas prie televizoriaus. Tas pats Rideout ir kitų (2006) tyrimas parodė, jog vaikai, kurie gyvena namų aplinkoje, kurioje televizorius yra įjungtas kaip „fonas“ visą ar beveik visą laiką, net 25 minutėm daugiau laiko vidutiniškai per dieną praleidžia prie televizoriaus ekranų, konkrečiau – 1 valandą 16 minučių, nei vaikai, kurių namų aplinkoje televizorius įjungtas kaip „fonas“ tik pusė tiek laiko ir mažiau, konkrečiau – 51 minutę. Kalbant apie „foninį“ ekranų laiką valgymo metu, rezultatai panašūs – vaikai, kurių namuose televizorius įjungtas visą arba beveik visą laiką, 33 minutėm daugiau per dieną prie jo praleidžia vidutiniškai nei tie, pas kuriuose namuose televizorius įjungtas pusė tiek laiko arba dar mažiau.

Taigi, įvairių IT prietaisų naudojimas yra gana dažnas reiškinys, kuris augo per pastaruosius metus gana greitai. Tyrimai rodo, kad ne tik naudojimosi gausa išaugo, bet ir vaikų naudojimosi minėtais prietaisais paankstėjo, kas gali reikšti, jog visa tai gali dar didesnę reikšmę vaikų gyvenimuose. Be to, galime pastebėti, jog pats naudojimosi IT prietaisais ir socialinėmis medijomis yra susijęs su vaikų amžiumi ir tik dažnėja vaikų amžiui augant.

1.2. Vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis nauda ir žala

„Tyrimai teigia, jog interaktyvioji medija, kaip mokymosi skaityti programėlės, elektroninės knygos gali būti naudinga mokantis žodyno, skaitymo įgūdžių“ (Jenny, 2014, p. 1). Kadangi vaikams skirtos programėlės dažnai būna pateikiamos per paveikslukus ar įdomias istorijas, tai gali juos blaškyti, o dėmesį patraukti ne mokojoji dalis, bet spalvos, garsai ar liečiamojo ekrano teikiamos funkcijos. Kitas IT naudojimosi aspektas – tai galimybė padėti vaikams nukreipti dėmesį nuo streso. Pavyzdžiui, išmaniųjų telefonų bei planšečių naudojimas medicinoje auga. Konkrečiau kalbant, šie prietaisai gali būti naudojami kaip „dėmesio nukreipimo technika, dėl kurios procedūra tampa mažiau stresą ir papildomą skausmą keliančia“ (McQueen, Cress & Tothy, 2012, p. 714). Nors mobiliųjų prietaisų naudojimas gali tapti netgi kaip savireguliacijos priemonė, padedanti vaikui išlikti ramiam kasdieninėse veiklose: tėvams apsipirkinėjant, važiuojant automobiliu ar netgi valgant. Nėra aišku, ar tai tik trumpalaikė pagalba, ar tai gali padaryti neigiamą įtaką vaiko savireguliacijos gebėjimui realiose socialinėse situacijose, kur teks nuraminti save nenaudojant mobiliojo prietaiso (Jenny, 2014).

Medijų naudojimas, pavyzdžiui, televizoriaus žiūrėjimas, gali padaryti itin neigiamą įtaką vaiko bendravimo ypatumams. IT prietaisai leidžia vaikui atsiriboti nuo žmogiško santykio tiek su tėvais ar kitais aplinkiniais bei apskritai – prarasti galimybę užsiimti išties įvairiai vaiką praturtinančiomis, naudingomis veiklomis. Kadangi įvairios programėlės, kuriomis naudojasi vaikas yra priskirtos kategorijai „edukacinė“, tėvai gali jaustis visiškai ramūs ar net laimingi, jog vaikas dažnai jomis naudojasi. Nors tokio tipo interaktyvioji medija ir gali kažkiek išmokyti vaiką tam tikrų žinių, akademinių gebėjimų pagrindų, kaip: savireguliacija, empatija, socialiniai įgūdžiai ar problemų sprendimas, visgi, tai gali vaiką atitraukti nuo tikrojo bendravimo su aplinkiniais žmonėmis bei aplinkiniu pasauliu. Be to, mažų vaikų interaktyviosios medijos naudojimas gali atitraukti vaikus nuo sensomotorinių įgūdžių lavinimo: statymo, kopimo ir panašiai, kas taip pat gali mažinti ir su rega susijusius motorinius įgūdžius reikalingus matematikoje ar moksle apskritai (Jenny, 2014). Matoma, jog IT naudojimas gali atnešti tiek naudą, tiek žalą: gali neigiamai atsiliiepti vaiko sugebėjimui bendrauti gyvai su aplinkiniais, visgi, kartu gali padėti mažinti patiriamą nerimą ar tapti puikia edukacine priemone.

Mokslininkas Chassiakos ir kiti (2016) taip pat atkreipė dėmesį į tai, jog medijų naudojimas yra dviprasmiškas reiškinys, žvelgiant iš naudos vaikams perspektyvos. „Per paskutinį dešimtmetį medijų naudojimas, įskaitant interaktyvias bei socialines medijas, itin išaugo, o tyrimų rezultatai parodo, jog naujos medijos siūlo tiek naudą, tiek žalą vaikų bei paauglių sveikatos atžvilgiu. Įrodymais grįsta medijų naudojimosi nauda tai – ankstyvas mokymasis, susidūrimas su naujomis idėjomis bei žiniomis, padidėjusios galimybės socialiniam kontaktui, paramai bei atsiveriančios galimybės naudingai, su sveikata susijusiai informacijai, pasiekti. Iš kitos pusės, naujausių medijų naudojimo rizika tai – neigiama įtaka miego kokybei, dėmesiui, mokymuisi, padidėjusi nutukimo bei depresijos tikimybė, susidūrimas su netiksliu, netinkamu ar nesaugiu turiniu bei kontaktais ir, galų gale, galimu konfidencialumo bei privatumo pažeidžiamumu“ (Chassiakos, et. al., 2016, p. 1). Nors Chassiakos ir kiti (2016) atkreipė didesnę dėmesį į informacinių technologijų naudą/žalą būtent ir iš psichologinės, ir iš fiziologinės perspektyvos, visgi, vienareikšmio atsakymo pateikti negalėjo.

Rikkers ir kiti (2016) atliko tyrimą Australijoje 2013–2014 metais. Mokslininkai norėjo išsiaiškinti, kaip susiję yra internetiniai žaidimai su emocijomis bei elgesio problemomis. Apklausti buvo 6310 tėvai, turintys 4–17 metų vaikus – 55% atsakymų dažnis bei 2967 11–17 amžiaus vaikai – 89% atsakymų dažnis. Rezultatai parodė, jog naudojimosi internetu ir internetinių žaidimų dažnis buvo aukštas ir net 3,9% jaunuolių nurodė turintys elgesio problemų. Lyginant lytis – merginos nurodė patiriančios dvigubai didesnę psichologinio distreso lygį ir dvigubai dažnesnes elgesio problemas nei vaikinai. Jaunuoliai, kurie išgyveno emocines problemas ar aukštą psichologinį distresą – praleisdavo

daugiausia laiko naudodamiesi internetu ar žaisdami internetinius žaidimus. „Tyrimė naudota multivariacinė analizė taip pat parodė sąsajas tarp probleminio elgesio, bandymų nusižudyti bei patiriamo labai aukšto psichologinio distreso, alkoholio vartojimo ir prasto šeimos funkcionavimo“ (Rikkens et. al., 2016, p. 1). Visa tai parodo, jog internetiniai žaidimai, emocinės bei elgesio problemos yra gali būti išties glaudžiai susiję reiškiniai.

Kalbant apie pačius mažiausius vaikus, Cheung ir kiti (2017) atliko tyrimą, kuriame aiškinosi, kaip yra susiję sumažėjęs miego laikas ir užmigimo laikas su 6–36 mėnesių amžiaus vaikų naudojimosi IT. Tyrimė dalyvavo 715 tėvų, kurie ir buvo apklausiami vaiko naudojimosi IT ir su miego aspektais susijusiais klausimais. Rezultatai parodė, jog, kuo vaikai per dieną daugiau laiko praleisdavo naudodamiesi planšetėmis, tuo mažiau miegojo nakties metu bei daugiau miegojo dienos metu. Laikas praleistas prie televizoriaus buvo susijęs su trumpesniu dieninio miego laiku. Šie rezultatai, bylojantys apie galimus miego režimo pasikeitimus, per mažas ar per didelis miego kiekis per dieną, gali kelti grėsmę vaiko sveikatai. Prastas miegas, kada jo per daug/per mažai arba jo kokybė prasta, yra širdies ligų (Cappuccio, 2011) bei diabeto, kraujagyslių ligų bei svorio sutrikimų prognostinis veiksnys (Grandner, 2011). Apskritai naudojimas didesnę šviesą spinduliuojančiu daiktu itin prastas užsiėmimas prieš einant miegoti, kadangi dėl ryškesnės šviesos melanino – natūralaus mūsų kūno išskiriamo hormono, kuris būtinas mūsų miegui – gamyba sutrinka, sumažėja, dėl ko užmigti gali būti sunkiau, o miego kokybė gali suprastėti (Duffy, 2009). Būtent dėl šios priežasties rekomenduojama, ypatingai vaikams, mažiau naudotis TV, kompiuteriais ir kitais IT prietaisais prieš einant miegoti (Cain, 2010).

Dar vienas reiškinys buvo rastas Wethington ir kitų (2013) tyrimė. Mokslininkai atliko tyrimą, norėdami išsiaiškinti vaikų naudojimosi IT ir jų nutukimo ryšį. Tyrimė dalyvavo net 91642 tiriamų vaikų, kurių amžius siekė nuo gimimo iki 17 metų. Rezultatai parodė, jog tarp 12–17 metų tiriamųjų, buvo atrasta, jog tiek Amerikos psichiatrų asociacijos siūlomų praleidimo prie IT rekomendacijų viršijimas, tiek turėjimas televizorių savo kambaryje buvo teigiamai susiję su nutukimu. Be to, vaikų naudojimosi IT minėtų rekomendacijų viršijimo ir televizoriaus turėjimo kambaryje kombinacija tapo itin gerai nutukimo laipsnio prognostiniais veiksniais (Wethington, 2013). Galima svarstyti, kad galbūt savo kambaryje TV turintys vaikai daugiau praleidžia laiko prie ekrano ir tuo pačiu mažiau užsiima fizine veikla, kas tikėtina ir veda prie didesnės nutukimo tikimybės.

Kalbant apie IT bei socialinių medijų naudojimo ryšį su vaikų savijautą, galime paminėti McDool ir kitų (2016) atliktą tyrimą. Autoriai kėlė hipotezę, jog naudojimas socialinėmis medijomis gali daryti neigiamą įtaką įvairioms vaikų gyvenimo sritims. Atliktas longitudinalinis (2010 – 2014 metų) tyrimas su paaugliais, 10–15 metų, parodė praktiškai tai, ko autoriai ir tikėjosi – socialinių medijų naudojimosi

kiekis buvo teigiamai susijęs prastesniu šių sričių vertinimu: mokykla, išvaizda, šeima bei apskritai gyvenimu. Kitaip sakant, kuo daugiau paaugliai naudojami socialinėmis medijomis, tuo prasčiau vertino pastarąsias sritis. Taip pat, tyrimas parodė, jog naudojimas socialinėmis medijomis nesumažino paauglių draugystės kokybės vertinimo.

Li, Jiang, Yan ir Shen (2007) atliko tyrimą, apklausdami 19229 pradinės klasės amžiaus Kinus, norėdami išsiaiškinti ryšį tarp televizijos žiūrėjimo, naudojimosi kompiuteriu kiekio bei su miegu susijusiais aspektais: miego trukme, pabudimų skaičiumi, miego sutrikimais. Tyrimas atskleidė, jog vaikų, kurie turi televizorių savo kambaryje, naudojimas teigiamai koreliavo su vėlesniu ėjimo miegoti laiku, vėlesniu pabudimu ryte, trumpesne miego trukme tiek darbo dienomis, tiek savaitgaliais. Taip pat rastas teigiamas ryšys su miego sutrikimais – nerimu miego metu bei priešintis eiti miegoti (Li et. al., 2007). Taigi, naudojimas IT yra susijęs su prastesne miego kokybe ir netgi miego sutrikimais.

Nors pagal Amerikos pediatrijos akademijos rekomendacijas vaikams iki 2 metų amžiaus nėra rekomenduojama naudotis IT, o nuo 2 metų amžiaus rekomenduojama naudotis iki 2 valandų per dieną, visgi, Australijos sveikatos departamento pateiktos rekomendacijos skiriasi – siūloma neviršyti 1 valandos naudojimosi IT ribos per dieną 2–5 metų vaikams. Domingues–Montanari (2017) surinkti duomenys rodo, jog 2/3 vaikų naudojimas IT neatitinka pateiktų rekomendacijų. Tie patys duomenys rodo, kad net 90% tėvų nekreipia dėmesio į IT naudojimosi rekomendacijas vaikams. Viena priežasčių gali būti ta, jog tėvai tiki, kad medijų turinys yra edukacinis. Be to, vienos apklausos rezultatai parodė, jog net 29% iš 1000 apklaustų tėvų teigė, jog jie leidžia savo jaunesniems nei 2 metų amžiaus vaikams žiūrėti televizorių, nes tai yra gerai jų smegenims (Domingues–Montanari, 2017). Tai rodo, kad didžioji dalis vaikų ne tik viršija IT naudojimosi rekomendacijas, bet ir absoliuti dauguma tėvų nėra su jomis susipažinę.

Jungtinės Karalystės komunikacijos ir medijų reguliuojančios kompanijos Ofcom (2017) atliktas tyrimas parodė ne tik vaikų naudojimosi socialinėmis medijomis bei IT prietaisais ypatumus, bet ir suaugusiųjų, jų tėvų, požiūri į tai, ką taip pat svarbu paminėti kalbant tiek apie objektyvią, tiek apie tėvų suvokiamą informacinių technologijų naudojimo naudą vaikams. Ofcom (2017) kompanijos tyrimas apklausė tėvus įvairiais klausimais ir atsakymai pasirodė esantys gana įvairūs. Iš vienos pusės, net 39% tėvams kyla susirūpinimas dėl jų vaikų, 5–15 metų amžiaus, naudojimosi internetu gausa. Mažesnę rūpestį tėvams kelia vaikų, 5–15 metų amžiaus, leidžiamas laikas prie televizoriaus – 29% tėvų teigė esą susirūpinę. Iš kitos pusės, didžioji dalis tėvų, turinčių 3–15 metų amžiaus vaikus, sutinka su teiginiu, jog „Galvoju, kad mano vaiko laiko praleidimas prie ekrano ir laiko skirto kitoms veikloms balansas yra geras“. Su šiuo teiginiu sutiko net 83% 3–4 metų amžiaus vaikus turinčių tėvų, 81% 5–7 metų amžiaus

vaikus turinčių tėvų, 78% 8–11 metų amžiaus vaikus turinčių tėvų ir 67% 12–15 metų amžiaus vaikus turinčių tėvų. Rūpestį tėvams kelia ir dar vienas aspektas – turinys. Net 35% tėvų jaučia susirūpinimą dėl turinio, su kuriuo vaikas gali susidurti naršydamas internete, 31% dėl televizijos turinio ir 29% kompiuterinių žaidimų turinio. Lyginant šiuos 2017 metų duomenis su 2016 metų duomenimis matoma, jog tėvų susirūpinimas auga. Pavyzdžiui, 2016 metais televizijos turiniu buvo sunerimę 14% 3–4 metų vaikų tėvai, kai 2017 metais jau 22% šios vaikų amžiaus grupės tėvų. Be to, tėvų susirūpinimas ir nerimas per metus paaugo ir žvelgiant į vaikų laiko praleidimą prie televizoriaus. Pavyzdžiui, 2016 metais 14% tėvų, turinčių 3–4 metų vaikus, buvo susirūpinę jų praleidimo prie televizoriaus laiku, o 2017 metais jau 21% (Ofcom, 2017). Atrodo, jog nemaža dalis tėvų visgi nejaučia nerimo ir/ar susirūpinimo dėl minėtų vaikų naudojimosi socialinėmis medijomis bei IT prietaisais aspektų ir pasitiki savo vaikų gebėjimu saugiai bei teisingai naudotis internetu.

Ofcom (2017) atliktas tyrimas parodė išties dar daugiau aspektų, susijusių su vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis. Pavyzdžiui, su teiginiu „Sunku kontroliuoti vaiko praleidimo prie ekrano laiką“ sutinka net 32% tėvų. Kalbant konkrečiau: 12% 3–4 metų amžiaus vaikus turinčių tėvų ir 41% 12–15 metų amžiaus vaikus turinčių tėvų sutiko su pastaruoju teiginiu, kas gali rodyti, jog vaikų praleidimo prie socialinių medijų ir IT prietaisų kontroliavimas sunkėja didėjant vaikų amžiui. Nors 2017 metų apklausa parodė, jog 47% tėvų, turinčių 3–4 metų amžiaus vaikus, sutinka, kad naudojimasis internetu turi daugiau plusų nei minusų, visgi, tai mažesnė dalis nei 2016 metų apklausos rodomi rezultatai, kada su tuo pačiu teiginiu sutiko net 55% tėvų (Ofcom, 2017).

Kalbant dar konkrečiau apie tėvų rūpestį dėl vaikų naudojimosi socialinėmis medijomis bei naudojimosi IT prietaisais, atliktas tyrimas parodė kelias sritis, kurios labiausiai kelia nerimą tėvams: internetinės patyčios – 40%, asmeninių dalykų išpasakojimas netinkamiems žmonėms – 39%, apskritai leidžiamas laikas internete – 39%, internete sutinkamas turinys, galintis prisidėti prie savęs žalojimo skatinimo – 38%, galimybė vaikams sumažinti tėvų reputaciją – 37%, apskritai internete esantis turinys – 35% bei interneto prisidėjimas prie vaiko radikalizmo, pavyzdžiui, religinio ar politinio – 25%. Kiek mažesnę susirūpinimą tėvams kelia kompiuteriniai žaidimai: jų turinys – 29%, nepažįstami žmonės, sutinkami žaidžiant – 29%, patyčios žaidžiant – 24%, reklamų gausa, sutinkama žaidžiant – 27%, spaudimas pirkti papildomus, su žaidimu susijusius, aspektus – 30% ir apskritai laikas leidžiant žaidžiant – 35%. Taip pat išmanieji telefonai susiję su nedideliu tėvų jaučiamu susirūpinimu bei nerimu: tik 20–30% tėvų yra susirūpinę su kuo vaikas bendrauja naudodamas išmanųjį telefoną, apie trečdalį susirūpinę yra vaiko praleistu laiku naudojant išmanųjį telefoną ir tik 27% nerimą kelia galimai per išmaniuosius telefonus patiriamos patyčios (Ofcom, 2017). Taigi akivaizdu, jog dalis tėvų patys puikiai išvelgia

galimas ar netgi esamas potencialias žalas bei naudas, su kuriomis susiduria ar gali susidurti jų vaikai, naudodamiesi socialinėmis medijomis ir apskritai IT prietaisais.

Kalbant toliau apie informacinių technologijų, socialinių medijų naudą bei žalą, svarbu atkreipti dėmesį ir į „foninio“ ekrano laiką. Nors ir gali pasirodyti, jog „foninis“ ekranų laikas, galbūt, nedaro jokios reikšmingos įtakos vaikams, visgi, tyrimai rodo ką kitą. Prieš tai minėtų autorių Rideout ir Hamel (2006) tyrimo rezultatai parodė, jog vaikai, kurių namuose televizorius įjungtas visą arba beveik visą laiką, rečiau apskritai skiria laiko skaitymui, 64% palyginus su 72%. Be to, šie vaikai taip pat skaito mažiau, vidutiniškai per dieną jie skaito 36 minutes, kol vaikai, kurių namuose televizorius įjungtas tik pusė tiek laiko ar dar mažiau – skaitymui vidutiniškai per dieną skiria 42 minutes. Kitas svarbus momentas, prie kurio pakitimų prisideda „foninis“ ekranų laikas, tai mažamečių vaikų žaidimas žaislais. Schmidt ir kiti (2008) atliko tyrimą, norėdami išsiaiškinti būtent tai, ar „foninis“ ekranų laikas, būtent TV, daro įtaką vaikų žaidimui su žaislais. Tyrime dalyvavo 3 grupės: 12, 24 ir 36 mėnesių amžiaus vaikai po 50 vaikų kiekvienoje grupėje, kurie žaidė su įvairiausiais žaislais valandą laiko. Pusė valandos to laiko buvo įjungta televizijos laida, o kitą pusę laiko televizorius buvo išjungtas. Nors tą pusę laiko, kada televizorius buvo įjungtas, vaikai į jį pažvelgdavo tik kelioms sekundėms ir tik kelis kartus per minutę, visgi jų žaidimo su žaislais laikas statistiškai reikšmingai buvo sumažėjęs, kaip ir dėmesys žaidžiant. Autoriai padarė išvadą, jog „foninis“ ekranų laikas, šiuo atveju TV, daro įtaką jaunų vaikų žaidybiniam elgesiui, net ir tuo atveju, kada vaikai ir minimaliai kreipia savo dėmesį į patį ekraną – TV.

Taigi, vaikų naudojimas informacinėmis technologijomis gali būti ir žalingas, ir naudingas. Iš vienos pusės, IT potencialiai gali padėti vaikui ankstyvojo mokymosi metu bei apskritai edukacijos srityje. Taip pat IT gali būti naudojamas bendraujant ne tik su tėvais ar artimaisiais internetu, kada nėra galimybės bendrauti gyvai, bet netgi kaip dėmesio nukreipimo priemonė, pavyzdžiui, anestezijos atlikimo metu (McQueen ir kiti, 2012). Iš kitos pusės, IT kartu ir kelia grėsmę vaikų socialiniams įgūdžiams, elgesio bei emocinėms problemoms (Jenny, 2014). Patys tėvai iš dalies palaiko vaikų naudojimąsi informacinėmis technologijomis, bet kartu ir susiduria su nerimu, susijusiu su vaikų praleidimo prie ekranų žala. Visa tai gali rodyti, jog apskritai informacinių technologijų naudojimosi nauda vaikų gyvenimuose yra gan sudėtingas reiškinys, neturintis aiškaus vienareikšmio atsakymo, visgi, sprendžiant šį klausimą ypatingai svarbu atkreipti dėmesį į tai, kiek būtent laiko yra praleidžiama prie IT.

1.3. Demografinių kintamųjų ryšys su tėvų ir jų vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis

Pelno nesiekianti Amerikoje esanti organizacija Pew Internet (2017), atliekanti naudojimosi internetu statistines analizes bei ieškanti to įtakos vaikams, šeimoms, bendruomenėms, darbuotojams, mokykloms, sveikatos priežiūros įstaigoms bei politinei veiklai, nustatė tam tikrus ryšius tarp suaugusiųjų naudojimosi socialinėmis medijomis bei demografinių kintamųjų. Atlikta analizė parodė, jog suaugusiųjų amžius itin siejasi su naudojimosi socialinėmis medijomis. Kalbant konkrečiau, kuo jaunesnis suaugęs, tuo daugiau naudojasi. Be to, rezultatai parodė – moterys šiek tiek daugiau naudojasi socialinėmis medijomis nei vyrai. Taip pat, didmiesčiuose ir miesteliuose gyvenantys žmonės socialines medijas naudoja panašiai, kol kaimuose mažiau. Ryšys rastas ir su išsilavinimu – aukštesnįjį bei aukštąjį išsilavinimą turintys suaugę socialinėmis medijomis naudoja panašiai dažnai, kai žemesnį išsilavinimą turintys žmonės naudoja šiek tiek mažiau, palyginus su pastarosiomis dvejomis grupėmis (Pew Internet, 2017).

Dar vienas tyrimas taip pat parodė tėvų išsilavinimo svarbą vaikų naudojimuisi IT. Määttä ir kiti (2017) atliktas tyrimas parodė, jog aukštesnį išsilavinimą turintys tėvai ne tik mažiau laiko patys praleisdavo prie IT vaiko akivaizdoje, bet ir daugiau ribodavo vaikų naudojimosi IT laiką. Šiek tiek anksčiau, 2016 metais, Jungtinėse Amerikos Valstijose – Kalifornijoje publikuotas tyrimas parodė, jog išsilavinimo lygis neigiamai siejasi su socialinių medijų naudojimo dažniu. Tai yra – kuo mažesnis tėvų išsilavinimas, tuo jie labiau yra linkę naudotis socialinėmis medijomis (Contreras, 2016). Iš vienos pusės, galima manyti, jog šie atrasti ryšiai tarp demografinių kintamųjų ir suaugusiųjų bei tėvų naudojimosi IT neatspindi jų vaikų naudojimosi IT tiesiogiai. Iš kitos pusės, 2017 metais Amsterdame atliktas tyrimas parodė, jog tėvų ir vaikų naudojimosi socialinėmis medijomis yra itin glaudžiai susiję (Nikken, 2017). Būtent dėl šios priežasties galima svarstyti, jog Contreras (2016) ir Pew internet (2017) tyrimų gauti rezultatai gali netiesiogiai atspindėti ne tik tėvų, bet ir vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis ryšį su minėtais tėvų demografiniais kintamaisiais.

Mamos algos, amžiaus bei išsilavinimo ryšys su vaikų naudojimosi IT yra gana neaiškus. Duch ir kitų (2013) tyrimas parodė, jog mamos darbinis statusas, dirba ar ne, vaikų skaičius šeimoje, tėvų skaičius šeimoje, augina vienas ar abu tėvai, nėra susiję su IT naudojimosi dažnumu. Šie atradimai prieštarauja dažnai keliamai hipotezei, jog globotojo darbo grafikas bei rūpinimosi vaiku trukumas yra susijęs su vaiko polinkiu naudotis IT (Duch et al., 2013).

Jau prieš tai minėtame Wethington ir kolegų (2013) tyrime buvo taip pat atrasta, jog tarp 6–11 metų amžiaus vaikų, rasė ir etniškumas buvo susiję su Amerikos psichiatrų asociacijos (APA) nustatytų IT naudojimosi rekomendacijų viršijimu. Konkrečiau kalbant, juodaodžiai vaikai daugiau praleisdavo laiko prie IT nei baltaodžiai vaikai. Be to, žemesnės pajamos šeimoje buvo susijusios su didesne tikimybe, jog vaikai taip pat viršis APA nustatytas IT naudojimosi rekomendacijas. Reikšmingas ryšys buvo rastas ir tarp lyčių: tarp 12–17 metų amžiaus tiriamųjų buvo rasta, jog juodaodžiai vyrai ir juodaodės moterys, ispanų kilmės vyrai, ispanų kilmės moterys bei baltaodžiai vyrai – visų šių grupių atstovų viršijimo APA IT naudojimosi rekomendacijų tikimybė yra dvigubai didesnė nei baltaodžių moterų (Wethington et. al., 2013). Šis pastarasis fenomenas susijęs su lytimi ir etniškumu panašiai atkartoja ir „ankstesnius tyrimų rezultatus, nes buvo rasta, jog juodaodžiai berniukai – 42,8% ir mergaitės – 43,1% dažniau praleisdavo daugiau kaip 4 valandas per dieną prie televizoriaus, kadangi tik 33,3% meksikiečiai berniukai, 28,3% meksikietės mergaitės, 24,3% baltaodžiai berniukai ir 15,6% baltaodės mergaitės praleisdavo tiek laiko” (Wethington et. al., 2013, p. 579). Čia svarbu atkreipti dėmesį, jog paprastai skirtumai tarp lyčių išryškėja ne ikimokykliniame, bet jau mokykliniame amžiuje (Jusienė ir kiti, 2017). Taigi, vaikų naudojimas IT yra daug kompleksiškesnis reiškinys nei gali pasirodyti – jis siejasi bent su šiais demografiniais aspektais: tėvų išsilavinimu, vaikų rase bei etniškumu.

1.4. Tėvų naudojimas informacinėmis technologijomis ir savijauta

Suaugusiųjų naudojimas socialinėmis medijomis apskritai yra labai paplitęs reiškinys. Dar 2006 metais, pavyzdžiui Amerikoje, tik apie 8% suaugusiųjų naudojo jas, kai 2016 metais šis skaičius išaugo iki maždaug 67% (Social Media Fact Sheet, 2017).

Amerikoje Duggan, Lenhart, Lampe ir Ellison (2015) atliktas statistinis tyrimas atskleidė – tėvai dažniau naudoja internetu lyginant su bendra suaugusiųjų populiacija. Net 83% jų naudoja socialinėmis medijomis. Pavyzdžiui, 74% tėvų naudoja svetainę Facebook, nors apskritai suaugusiųjų imtyje šis skaičius siekia šiek tiek mažiau – 70%. Kitas reiškinys – net 75% tėvų įsijungia Facebook bent kartą per dieną, o 51% bent kelis kartus dienoje. Ir tai statistiškai reikšmingai skiriasi nuo apskritai suaugusiųjų imties, kurių 67% prisijungia prie Facebook kartą per dieną, o kelis kartus – 42%. Ir tik 12% tėvų prisijungia kartą per savaitę. Be to, mamos dažniau naudoja Facebook – 81% nei tėčiai – 66%. Dar didesnis skirtumas tarp mamų ir tėčių naudojimosi konkrečiomis socialinėmis svetainėmis išryškėja, kai pažvelgiame į socialinių internetinių svetainių Instagram ir Pinterest naudojimą. Pasirodo, daugiau nei kone dvigubai–trigubai didesnis yra šių svetainių naudojimo paplitimas tarp mamų, palyginus su

tėčiais: Instagram naudoja 30% mamų, kai tėčių – 19%, o Pinterest 42% mamų, o tik 13% tėčių. Mamos – 56% taip pat dažniau „patikrina“ socialinės medijos platformas, pavyzdžiui: Facebook, Instagram, Pinterest nei tėčiai – 43%. Dar vienas svarbus kintamasis – amžius. Pasirodo, jaunesni tėvai iki 40 metų dažniau naudojasi socialinėmis medijomis, būtent svetaine Instagram – 33% nei vyresni, o virš 40 metų – 18%. Net 82% jaunesnių tėvų prisijungia prie socialinių tinklų bent kartą per dieną, kai vyresnių tėvų ši dalis reikšmingai mažesnė – 62%. O tie, kurių vaikai yra iki 5 metų amžiaus tai daro dar dažniau – 35% nei tie, kurių vaikai yra vyresni nei 5 metų amžiaus – 22% (Duggan et. al., 2015). Taigi, tėvai apskritai naudojami internetu daugiau nei bendra populiacija, mažesnių vaikų tėvai dar dažniau, o mamos šia galimybe naudojami daugiau nei tėčiai.

Pastarieji atradimai kelia klausimą, kodėl tarp tėvų, ypač jaunesnio amžiaus mamų, socialinių medijų naudojimas yra taip populiarus? Duggan ir kiti (2015) kartu su amerikiečių nepelno organizacija (Pew mokslinių tyrimų centras), atliekančia statistinius tyrimus socialinės medijos temomis nustatė, jog dauguma tėvų naudojami internetu tam, kad surastų jiems reikiamos informacijos, gautų pagalbos ir netgi patys suteiktų pagalbą kitam žmogui. Net 79% tėvų teigia, jog jie randa tikrai reikiamos informacijos internete ir net 59% atsakė, jog „per praeitą mėnesį rado reikiamos bei naudingos informacijos tiesiog naudodamiesi socialiniais tinklais“. Be to, net 66% mamų ieško naudingos informacijos susijusios būtent su tėvyste, kai tėčių šioje kategorijoje yra šiek tiek mažiau – 48%. Trečdalis šių moterų teigia, kad kartais tą informaciją rasti pavyksta, o 10% teigia, jog pavyksta dažnai. Tuo tarpu tėčiams tai padaryti sekasi rečiau: 14% atsakė, jog kartais randa naudingos, su tėvyste susijusios, informacijos ir 3% sako, jog randa dažnai. Tokių tėvų grupę sudaro apie 70% tiriamųjų. Žvelgiant detaliau, 77% mamų teigia, jog atsako į kitų žmonių užduodamus klausimus internete, kai tėčių ši dalis šiek tiek mažesnė – 64% (Duggan et. al., 2015). Visa tai rodo, jog dažnesnis IT naudojimas tėvų tarpe gali būti susijęs su jiems IT teikiama nauda: reikiamos informacijos ieškojimu bei abipuse pagalba.

Iš kitos pusės, net 59% socialiniais tinklais besinaudojančių tėvų atsako ir į blogas žinias esančias internete. Kadangi tokia dalis tikrai nėra maža, šis fenomenas gali kelti klausimą – ar tai gali daryti įtaką tėvų jaučiamai neigiamai savijautai? 2016 metais su afro-amerikiečių imtimi atliktas tyrimas atskleidė, jog tokių socialinių medijų, kaip – Facebook ir Twitter naudojimas buvo susijęs su tiriamųjų patiriamu pykčiu bei jaučiamomis kūno streso reakcijomis dėl viešojoje erdvėje sutinkamų rasizmo bei diskriminacijos (Maxwell, 2016). Tėvų patiriamas pyktis gali sukelti problemų šeimos funkcionavimui, kartu neigiamai veikiant tėvų–vaikų ryšį (Newland, 2014). Tai rodo, jog nors ir tėvams internetas svarbus ieškant naudingos informacijos (Duggan et. al., 2015), naudojantis IT tenka susidurti ir su neigiamu turiniu, kuris gali kelti psichologinį diskomfortą.

2017 metais buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas išsiaiškinti, ar socialinių medijų naudojimas yra susijęs su depresija. Buvo palyginta socialinių medijų vidutinė naudojimosi trukmė tarp depresiją sergančiųjų bei nesergančiųjų pacientų. Rezultatai parodė ne tik, kad depresija sergantys suaugę buvo labiau priklausomi nuo socialinių medijų naudojimo, bet pasirodo, jog patiriamų depresijos simptomų stiprumas buvo teigiamai susijęs su socialinių medijų naudojimo dažnumu (Dieris–Hirche, 2017).

Be to, svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog tėvų savijautą gali lemti dar vienas veiksnys, ypač kalbant apie jų vaiko naudojimosi IT aspektus – pasitenkinimas santuoka bei partneriu. Į tai galime pažvelgti per socialinio palaikymo teorijos perspektyvą, kuri itin pabrėžia tai, jog mūsų įtampos, stresai, emocijos, mintys, jausmai, elgesys, savijauta, netgi sveikata bei apskritai jaučiamas laimės lygis išties yra labai susijęs su socialiniu palaikymu ir būtent santykiais su antrąja puse (Lakey & Cohen, 1987). Mokslininkai Dush, Taylor ir Kroeger (2013) atliko tyrimą, kuriame ieškojo ryšio tarp pasitenkinimo santuoka bei jaučiama laime ir jaučiamais depresijos simptomais. Tyrimas parodė, jog, kuo didesnis pasitenkinimas santuoka, tuo labiau sutuoktiniai jautėsi laimingi bei patyrė mažesnius depresijos simptomus.

Žinoma, natūraliai gali kilti klausimas, kaip naudojimasis IT prietaisais ar socialinėmis medijomis yra susijęs su santuokos kokybe, tuo pačiu galbūt ir laimės jausmu? Į šį klausimą atsakė mokslininkai Valenzuela, Halpern ir Katz (2014) atlikdami tyrimą, kuriuo siekė išsiaiškinti, kaip naudojimasis šiomis minėtomis technologijomis siejasi su santuokos kokybe bei skyrybų dažniu. Tyrimas parodė, jog socialinių medijų naudojimas yra neigiamai susijęs su santuokos kokybe, tai yra – kuo dažniau partneriai naudojami socialiniais tinklais, pavyzdžiui, Facebook, tuo jie vertina savo santuoką kaip mažiau suteikiančią pasitenkinimo. Taip pat Valenzuela ir kitų (2014) tyrimas atskleidė, jog porose, kuriose partneriai daugiau naudojami socialiniais tinklais, būtent Facebook, tikimybė išsiskirti yra didesnė. Tai rodo, jog IT gali potencialiai sumažinti santuokos kokybę ir, tikėtina, jaučiamą buvimo santykiuose laimingumą.

Sąsaja tarp Facebook ir visapusiškai geros savijautos yra, deja, neigiama. Tai yra – kuo daugiau Facebook naudosimės, tuo prasčiau, tikėtina, jausimės. Šį ryšį plačiau tyrinėjo Shakya ir Christakis (2017) savo atliktame longitudinaliniame tyrime, kurio metu būtent ir nagrinėjo, kaip Facebook naudojimasis yra susijęs su suaugusiųjų jaučiama fizine sveikata, psichologine sveikata, pasitenkinimu gyvenimu bei kūno masės indeksu. Pastarieji kintamieji, išskyrus kūno masės indeksą, buvo pamatuojami paprastais klausimais, pavyzdžiui: „Kaip vertinate savo fizinę sveikatą skalėje nuo 1 iki 10?“ ir taip buvo gauta informacija apie subjektyvų pačių tiriamųjų šių gerbūvio sričių įsivertinimą. Facebook naudojimasis buvo vertinamas turimų socialinės svetainės draugų skaičiumi, kiek kartų per Facebook naudojimosi istorija žmogus paspaudė „patinka“ mygtuką, kiek kartų paspaudė ant kokios nors internetinės nuorodos

per paskutines 30 dienų bei kiek kartų buvo atnaujintas statusas, pavyzdžiui: profilio nuotrauka, pačio žmogaus įkeltas kažkoks turinys, pasidalinta kokia nors nuroda ir panašiai – taip pat per paskutines 30 dienų. Taip pat tiriamųjų buvo paprašyta išsirinkti 4 realius draugus, su kuriais kalbama svarbiomis gyvenimiškais temomis bei 4 realius draugus, su kuriais yra leidžiamas laisvalaikis bei sekti, kiek dažnai su šiais draugais bendraujama ne virtualioje erdvėje. Tyrimo rezultatai parodė, jog naudojimasis Facebook internetine socialine svetaine buvo susijęs su prastesne visapusiška savijauta. Kalbant konkrečiau – kuo dažniau buvo spaudžiamos nuorodos ir vykdomas statuso atsinaujinimas, tuo prasčiau suaugę vertino tiek savo fizinę bei psichologinę sveikatą, tiek pasitenkinimą gyvenimu. Iš kitos pusės, ir virtualių draugų skaičius, ir bendravimo dažnumas su realiais draugais turėjo teigiamą sąsają su tiriamųjų vertinama psichologine gerove. Realus bendravimas su draugais taip pat teigiamais siejosi ir su pasitenkinimu gyvenimu.

Dar vienas naudojimosi socialiniu tinklu Facebook fenomenas yra susijęs su lyginimusi su kitais žmonėmis. Mokslininkai Chou ir Edge (2012) atliko tyrimą, norėdami išsiaiškinti, kokią gi įspūdį susidaro Facebook vartotojai apie kitus vartotojus. Autoriai svarstė, jog tikriausiai žmonės stengiasi save parodyti kuo geriau socialiniuose tinkluose, o tai gali sudaryti įspūdį, jog kitų pateikiama informacija apie save yra nepagražinta ir visiškai atitinka jų gyvenimą, ko rezultate gali susidaryti nerealus bei iškreiptas įspūdis apie kitą žmogų, ypač kada lyginame save su kitais. Tiriamiesiems buvo pateikiami klausimynai susiję su Facebook naudojimosi ir subjektyviu kitų vartotojų gyvenimo kokybės vertinimu. Rezultatai parodė tai, ko autoriai ir tikėjosi – kuo tirmiasis ilgiau naudojosi Facebook, tuo jam atrodydavo, jog kitų gyvenimas yra geresnis bei laimingesnis nei tiriamojo. Be to, tyrimo dalyviai, kurie turėjo daugiau Facebook virtualių draugų, kurių nepažinojo asmeniškai, dar dažniau tokių žmonių gyvenimus vertindavo kaip geresnius nei savo (Chou & Edge, 2012). Taigi, naudojimasis socialiniu tinklu Facebook yra susijęs su prastesniu pačių vartotojų gyvenimo vertinimu.

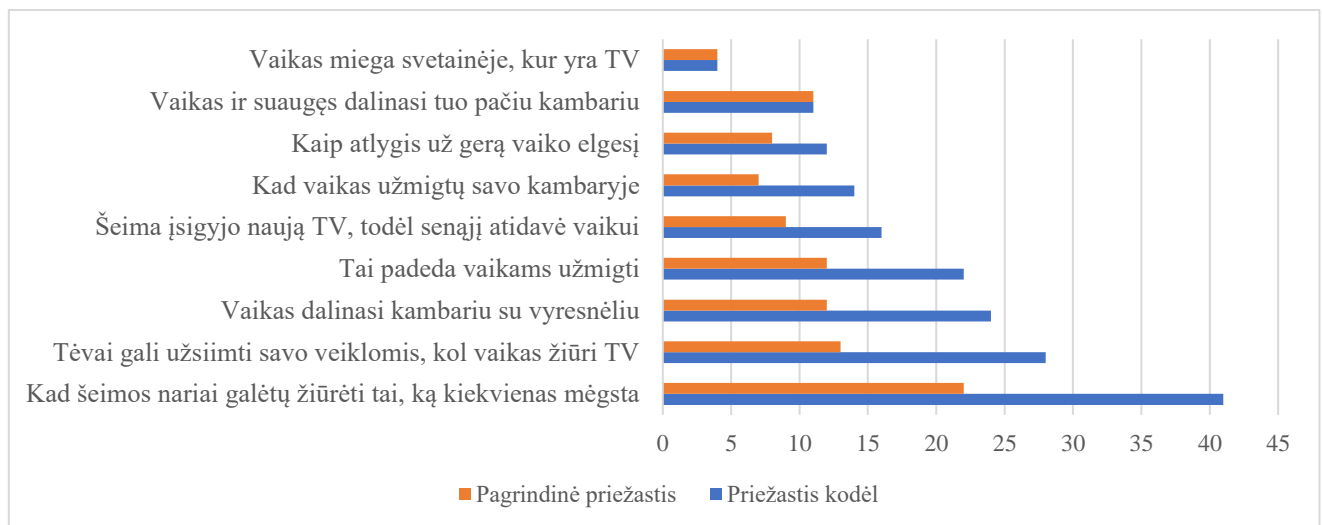
Apžvelgus minėtus tyrimus galima pastebėti, jog iš vienos pusės tėvai ne tik gali gauti palaikymą internete, bet ir rasti reikiamos ir naudingos informacijos (Duggan ir kiti, 2015), kas gali rodyti, jog tokio tipo naudojimasis informacinėmis technologijomis gali būti susijęs su teigiama savijauta. Be to, suaugusiųjų naudojimasis socialinėmis medijomis yra susijęs su tam tikromis neigiamomis emocijomis. Socialiniuose tinkluose gali susidurti su tokiais fenomenais, kaip – rasizmas bei diskriminacija, kas gali sukelti pyktį (Maxwell, 2016). Taip pat, yra įrodymų, jog naudojimasis socialinėmis medijomis yra susijęs su depresija ir jos patiriamais simptomais (Dieris–Hirche, 2017). Tėvų savijauta yra susijusi ir su pasitenkinimu santuoka (Valenzuela et al., 2014), o pastaroji neigiamai susijusi su pačių tėvų naudojimosi socialiniais tinklais gausa, kuri tuo pačiu susijusi ir su padidėjusia skyrybų tikimybe. Kad ir

kaip bebūtų, tėvų jaučiama savijauta tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai, be abejo, yra susijusi su naudojimusi socialinėmis medijomis bei IT prietaisais ir dažniausiai neigiama prasme.

1.5. Naudojimosi informacinėmis technologijomis bei tėvų–vaikų ryšys

Tėvų naudojimas IT dažnai skirtas darbui, buitiniams tikslais, pavyzdžiui, tam tikrų prekių ieškojimui bei pirkimui, ar kaip priemonė bendraujant su kitais. Dažnas naudojimas gali sukelti problemų santykiuose su vaiku, kadangi dėmesys skiriamas „ekranui“ ir mažiau kreipiamas dėmesio į vaiko elgesio ypatumus. Be abejo, IT gali ir padėti sustiprinti ryšį, pavyzdžiui, sukuria geras galimybes tėvams bendrauti su vaikais per atstumą: dėl karinės tarnybos, tam tikrų darbo sąlygų ir t.t. (Jenny, 2014).

2013 metais atliktame tyrime buvo norima išsiaiškinti, kodėl vaikai turi nuosavus televizorius savo miegamuosiuose kambariuose. Tiriamieji buvo apklausiami, kokios yra to priežastys. Rezultatai parodė – daugiausia tėvų kaip priežastį nurodė, jog tai leidžia šeimos nariams žiūrėti tas laidas, kurias jie nori. Antroje vietoje atsidadė priežastis – tada tėvai gali užsiimti savo veiklomis, kol vaikas žiūri televizorių (Common sense media, 2013). Visi rezultatai pateikiami 2 paveiksle.

2 pav. Tėvų nurodomos priežastys bei pagrindinės priežastys dėl kurių vaikų miegamuosiuose yra televizorius (Common sense media, 2013)

Priežastys, kodėl tėvai vaikams siūlo/leidžia taip gausiai naudotis IT ir apskritai gausus IT naudojimas vaikų tarpe, galbūt, nelabai ir stebina. Viename CNN (vienas garsiausių JAV televizijos transliuotojų) publikuotame Howard (2017) straipsnyje buvo kalbintas mokslininkas – Douglas A. Gentile, kuris paklaustas apie šiuos IT pagausėjimo vaikų pasaulyje fenomenus atsakė, jog jo tai

nestebina: „Iš vienos pusės, tai nestebina, tiesiog užtenka paimti ir apsidairyti aplinkui. IT naudojimas oro uoste ir restoranuose. Galų gale, savo paties namuose matau, jog mano dukra nors ir nežiūri daug televizoriaus, visgi žiūri įvairias TV laidas naudodamasi savo telefonu“ (Howard, 2017, p. 1). Kalbant apie pačių tėvų leidimą/siūlymą vaikams naudotis IT mokslininkas prideda: „Iš kitos pusės, darosi sunku sekti ir prižiūrėti, su koku turiniu vaikai susiduria naudodamiesi IT, bet kartu mes pasikliauname IT prietaisais dėl jų suteikiamos naudos, tai yra priversti vaiką ramiai išbūti restorane, tuo pačiu metu leisdami IT prietaisui būnant mūsų vaiko rankose. Mes, galbūt, taip ir sukuriame „Frankenšteino monstrą“, nes IT prietaisus naudojame dėl savo gerovės/naudos sau, o ne vaiko naudai/gerovei“ (Howard, 2017, p. 1). Ir išties – 2015 metais atliktas tyrimas parodė, jog tėvai galbūt ir piknaudžiauja IT priemonėmis, skatindami/leisdami vaikams naudotis jomis tikriausiai dažniau ir įvairesnėmis aplinkybėmis nei reikėtų: „70% tėvų duoda IT prietaisus tada, kai daro namų ruošos darbus, 65% – tam, kad vaikas būtų ramus viešoje vietoje, 58% – kai tėvai turi atlikti tam tikrus su buitimi susijusius darbus, pvz.: apsipirkti ir 29% – prieš vaikui einant miegot“ (Kabali et al., 2015, p. 3). Nors tėvai galbūt ir piknaudžiauja leidimu/siūlymu vaikams naudotis IT, kyla klausimas, ar jie tai daro iš blogos valios?

Atsakant į nuskambėjusį klausimą, galima atkreipti dėmesį į pačių tėvų požiūrį į IT ir socialines medijas. Rezultatai parodė, jog būtent tėvų požiūris į medijų daromą žalą/naudą jų vaikams lėmė tai, kiek jie ir kokiomis aplinkybėmis leidžia naudotis savo vaikams IT. Pavyzdžiui, tėvai, kurių požiūris į medijas yra pozityvus, daugiau leidžia vaikams savarankiškai naudotis IT, kol tėvai, kurie mano, jog medijos turi neigiamą poveikį vaikams – daugiau naudojama įvairias priemones, skirtas apsaugoti vaiką nuo netinkamo turinio bei apskritai labiau riboja vaikų naudojimąsi medijomis laiką (Nikken & Schols, 2015). Visa tai gali rodyti – tėvų leidimas/siūlymas savu vaikams naudotis IT nėra vien piknaudžiavimo dalykas, bet yra susijęs su jų pačių požiūriu į IT teikiamą naudą/žalą.

Svarbu pabrėžti – tėvai ne tik IT priemones naudoja kaip apdovanojimo priemonę (Common sense media, 2013), bet ir kaip bausmės priemonę. Kalbant konkrečiau – Anderson (2016) atliktas tyrimas parodė, jog net 65% apklaustųjų 13–17 metų amžiaus vaikus tėvai yra baudę atimdami mobilųjį telefoną arba prieigą prie interneto ryšio. Pastarasis reiškinys rodo, jog tėvai socialines medijas naudoja ne tik norėdami, kad vaikams netrukdytų ar išbūtų ramus (Kabali et al., 2015), bet ir tam, kad galėtų nubausti už konkretų elgesį – atimdami IT prietaisą ar prieigą prie socialinių medijų. Tai parodo, kokios gali būti netiesioginės IT priemonių pritaikymo galimybės šeimyniniame kontekste bei kaip, iš pradžių atrodytų, mūsų gyvenimą palengvinančias priemones, galima naudoti kaip bausmės įrankį.

2013 metų 29 tyrimų meta analizė parodė dėmesį atkreipiančius rezultatus, susijusius su vaikų iki trijų metų naudojimusi IT prietaisais bei jų tėvų savybėmis. Buvo rasta, jog motinos depresiškumas,

televizoriaus žiūrėjimo kiekis bei kognityvinė stimuliacija namų aplinkoje yra susiję su vaikų naudojimosi IT (Duch et al., 2013). Visgi, anksčiau mokslininko McDaniel ir kitų (2012) atliktas tyrimas parodė šiek tiek kitokius rezultatus. Tyrėjai norėjo išsiaiškinti, ar jaunų mamų ($M = 27$; $SD = 5,15$) naudojimas IT prietaisais išties taip neigiamai veikia savijautą. Rezultatai parodė – straipsnių ar kitos informacijos talpinimas savo asmeniniame tinklapyje (angl. *blogging*), prognozavo geresnę šių mamų savijautą. Kalbant konkrečiau, tyrėjai aiškina, jog ši veikla leido jaunoms mamoms pajauti stipresnę socialinę ryšį su artimaisiais, draugais bei pajusti didesnę socialinę aplinkinių palaikymą. Tai gali rodyti, jog IT potencialiai gali leisti pajusti stipresnę socialinę ryšį su aplinkiniais ir, galbūt, tam tikromis aplinkybėmis, pavyzdžiui, dėl gyvo kontakto ribotų galimybių – ir savo vaikais.

2016 metų tyrimas taip pat parodė, jog tėvų naudojimosi socialinėmis medijomis dažnis yra teigiamai susijęs su jų polinkiu į autoritetingo auklėjimo stiliaus pasireiškimą. Tai yra – tėvai, kurie dažniau naudoja socialines medijas, dažniau bus linkę apšaukti vaiką, kritikuoti jį bei nurodinėti vaikui be jokių paaiškinimų „kodėl“ (Contreras, 2016).

Bowlby teigia, jog: „mažamečiai, kurių mamos sugeba sureaguoti į jų siunčiamus signalus per pirmuosius gyvenimo metus ne tik bus mažiau linkę verksti, bet ir labiau linkę atliepti ir pačių tėvų poreikius“ (Bowlby, 2005, p. 10). Naudojimas socialinėmis medijomis gali vesti prie motinų prastesnių sugebėjimų ar polinkių atliepti į vaikų siunčiamus signalus ir poreikius ne dėl to, jog jos to nesugebėtų padaryti, bet dėl to, jog šių mamų dėmesio paprasčiausiai gali nebeužtekti vaikui. Be to, pasak Chou ir Fen (2014), daugybė tyrimų rodo, jog vaikai labiau bus linkę apskritai komunikuoti/bendrauti su tėvais, kada pastarieji skiria daugiau dėmesio žaidimams su vaiku, pagrinde apsimetinėjimo žaidimams (angl. *make-believe*). Kuo vaikas jaunesnis, tuo gali būti svarbesnis tokio tipo žaidimas, skirtas stiprinti tik tarpusavio ryšiui. Ir apskritai – kuo vaikas jaunesnis, tuo labiau priklausomas jis yra nuo savo tėvų iš įvairių perspektyvų – fizinių, emocinių, socialinių bei kognityvinių, todėl leidimas laiko kartu, ne sėdėjimas prie TV ar kitų ekranų, gali būti labai veiksmingas tėvų–vaikų ryšį stiprinantis veiksnys ir apskritai naudingas vaiko gerovei (Chou & Fen, 2014). O jeigu, visgi, tėvai nusprendžia mažiau laiko leisti su vaiku, o daugiau įsitraukti į internetinį pasaulį – atitinkamai tam gali grėsti tėvų–vaikų ryšio susilpnėjimas, ką ir pabrėžė savo moksliniame darbe Leung ir Lee (2005). Pastarieji mokslininkai akcentavo, jog laisvalaikio leidimas naudojant internetą išties atitolina šeimos narius vienus nuo kitų, nes kiekvienas jų yra atskirai įtraukti į savo internetinį pasaulį, todėl mažiau bendrauja vienas su kitu ne internetinėje erdvėje. Nors tai ir gali atnešti tam tikros naudos, pavyzdžiui, galimybė gauti socialinį palaikymą internete, tai tuo pačiu gali neigiamai paveikti ne tik gyvenimo kokybę, bet būtent tėvų–vaikų tarpusavio ryšį.

Nors šiuolaikinės IT ir sudaro galimybę bendrauti tėvams su vaikais per atstumą dėl tam tikrų aplinkybių, visgi, dažniausiai šie prietaisai gali būti panaudoti kaip priemonė, kuri dažniau silpnina tėvų–vaikų ryšį. Prieš tai minėti tyrimai parodė, jog dažna priežastis, kodėl tėvai leidžia vaikams naudotis IT, tai dėl to, nes tėvai gali užsiimti savo norima veikla (Common sense media, 2013). Taip yra dėl to, jog vaikai tėvams netrukdytų užsiimti reikiama veikla (Kabali et al., 2015). Galima numanyti, jog tėvai leidžia vaikams daugiau naudotis IT tam, kad vaikai jiems paprasčiausiai netrukdytų. Kitas svarbus momentas, tai pačių tėvų emocinė būseną. Tyrimai rodo, jog mamos depresiškumas yra susijęs su vaikų dažnesniu IT naudojimu (Duch et al., 2013). Be to, retesnis tėvų–vaikų bendravimas dėl tėvų naudojimosi IT gali susilpninti tarpusavio ryšį (Leung & Lee, 2005), kas taip pat gali daryti įtaką pačių vaikų polinkiui dažniau naudotis IT. Taigi, apžvelgę šių tyrimų išvadas, galime numanyti, jog tėvų būseną, jų naudojimąsi IT ir jų vaikų naudojimąsi IT yra ištis tarpusavyje susiję reiškiniai.

Galų gale, apžvelgus iki šiol minėtus tyrimus, išryškėja tam tikri svarbiausi aspektai – informacinės technologijos yra ištis plačiai paplitęs fenomenas net ir tarp mažiausių vaikų (Ofcom, 2017). Be IT neapsieina ir tėvai, dėl ko gali atsirasti dar bent keli neigiami faktoriai: tėvų naudojimąsi IT skatina jų vaikų dažnesnį naudojimąsi IT (Common sense media, 2013), mažesnis laiko leidimas kaip šeima (Leung & Lee, 2005) bei kaip pasekmė atsiradusios psichologinės pasekmės – depresiškumas (Dieris–Hirche, 2017), prastesnė tėvų savijauta (Shakya & Christakis, 2017), prastesnis pasitenkinimas santuoka (Valenzuela et al., 2014), prastesni vaikų aklėjimo įgūdžiai (Contreras, 2016), didesnis vaikų patiriamas nerimas (Li et al., 2007) ir dažnesnės elgesio, emocinės, kognityvinės, dėmesio, mokymosi bei sveikatos problemos (Chassiakos et al., 2016). Kalbant apie IT teikiamą naudą vaikams – informacinių technologijų naudojimąsi atveria galimybes ankstyvajam vaikų mokymuisi, lengvai prieinamai žinių gausai, paramai, socialiniam kontaktui, informacijai, susijusiai su sveikatos gerinimu (Chassiakos et al., 2016), turi potencialą savęs-reguliacijos, empatijos, socialinių įgūdžių ar problemų sprendimų tobulinimui (Jenny, 2014) ir galiausiai, ryšio su artimaisiais palaikymui, kada gyvai bendrauti tiesiog nėra galimybės. Taigi, akivaizdu, jog tiek tėvų, tiek jų vaikų ankstesnis bei dažnesnis naudojimąsi IT gali turėti savų plusų ir savų minusų. Šiame darbe siekiama išsiaiškinti, kaip dažnai Lietuvoje gyvenančiose šeimose tėvai ir jų ikimokyklinio amžiaus vaikai naudojami informacinėmis technologijomis, kokiomis aplinkybėmis tėvai leidžia/siūlo vaikams naudotis IT bei kaip šie pastarieji reiškiniai yra susiję su tėvų subjektyvia gerove, subjektyviu laimingumu, pasitenkinimu santuoka bei, žinoma, demografiniais aspektais.

1.6. Tyrimo tikslas, uždaviniai ir hipotezės

Tyrimo tikslas. Šio tyrimo tikslas – ištirti vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis vidutinės trukmės per dieną ryšius su jų tėvų subjektyvia gerove bei subjektyviu laimingumu.

Tyrimo uždaviniai. Tam, kad būtų pasiektas tyrimo tikslas, buvo atlikti šie uždaviniai:

1. Įvertinti ikimokyklinio amžiaus vaikų bendrą IT ir atskirų IT prietaisų naudojimosi vidutinę trukmę per dieną.
2. Nustatyti ikimokyklinio amžiaus vaikų vidutinės naudojimosi IT trukmės per dieną koreliacinius ryšius su tėvų subjektyviu laimingumu ir subjektyvia gerove.
3. Nustatyti tėvų subjektyvios gerovės, subjektyvaus laimingumo ryšį su situacijomis, kuomet jie siūlo/leidžia savo ikimokyklinio amžiaus vaikams naudotis IT.
4. Nustatyti TV kaip „fono“ naudojimo ryšį su tėvų subjektyvia gerove, subjektyviu laimingumu ir jų ikimokyklinio amžiaus vaikų vidutine IT naudojimosi per dieną trukme.
5. Nustatyti su tėvais susijusių demografinių kintamųjų ryšį su jų ikimokyklinio amžiaus vaikų vidutine IT naudojimosi trukme per dieną, tėvų subjektyvia gerove bei subjektyviu laimingumu.
6. Nustatyti, ar tėvų subjektyvi gerovė kartu su jų išsilavinimu gali prognozuoti jų ikimokyklinio amžiaus vaikų vidutinę naudojimosi IT trukmę per dieną.

Hipotezės. Atlikus mokslinės literatūros analizę, šiame darbe yra keliamos tokios hipotezės:

1. Vaikai, kurių tėvai pasižymi mažesniais subjektyvia gerove ir subjektyviu laimingumu, daugiau laiko vidutiniškai per dieną praleis prie IT.
2. Tėvai, pasižymintys mažesniais subjektyvia gerove ir subjektyviu laimingumu, dažniau leis/siūlys vaikams naudotis IT.
3. Aukštesnį išsilavinimą turinčių tėvų vaikai mažiau laiko praleis prie IT.

2. TYRIMO METODIKA

2.1. Tyrimo dalyviai ir tyrimo eiga

Šiame tyrime naudojami Gerovės visuomenės projekto „Šiuolaikinės informacinės technologijos ir mažų vaikų sveikata“ (projekto vadovė Roma Jusienė), finansuojamo Lietuvos mokslo tarybos (sutarties nr. GER-006/2017), duomenys.

Šiame darbe analizuojami surinkti 951 vaikų ir jų tėvų duomenys. Informaciją apie save ir vaiką pateikė 899 (94,5%) mamos ir 52 (5,5%) tėčiai (19–52 metų amžiaus; $M = 33$, $SD = 5,1$). Iš jų 1,6% turintys pagrindinį išsilavinimą, 5,3% vidurinį be profesijos, 11,5% vidurinį su profesija, 13,8% aukštąjį neuniversitetinį, 66,6% aukštąjį universitetinį ir likusieji – 1,4% pasirinko variantą „kita“ arba neatsakė. Didžioji dauguma anketas pildžiūsių tėvų pažymėjo, jog gyvena registruotoje santuokoje – 82,9%, 11% gyvena su draugu/partneriu, 4,4% gyvena vieni su vaiku ir likę – 1,7% pasirinko atsakymo variantą „kita“ arba neatsakė.

Vaikų amžius vyravo nuo vieno su puse metų iki 5 metų ir 12 mėnesių ($M = 42,5$ mėnesiai; $SD = 15,2$ mėnesio). Iš jų – 451 mergaitės (47,4%) ir 500 berniukai (52,6%).

Duomenys rinkti 2017 metų balandžio – spalio mėnesiais. Kadangi buvo siekiama, kad imtis kuo tiksliau atspindėtų tokio amžiaus vaikų populiaciją Lietuvoje (pagal tėvų išsilavinimą, gyvenamąją vietą, ikimokyklinę ugdymą ir pan.), duomenys buvo renkami patogiosios atrankos principu, bendradarbiaujant su ikimokyklinio ugdymo įstaigomis ir vaikų ligų bei šeimos gydytojais.

Tyrimo duomenys rinko bei jų apdorojime dalyvavo penki daktaro laipsnį turintys mokslo darbuotojai bei penki jaunieji mokslininkai/laborantai, turintys aukštąjį universitetinį išsilavinimą. Visi tyrėjai vadovavosi paruoštu tyrimo vykdymo planu tam, kad tyrimo atlikimo sąlygos būtų suvienodintos: jau paruoštų anketų saugojimas bei platinimas; tyrimo tikslų pristatymas tyrimo dalyviams bei kvietimas ir sutikimas dalyvauti apklausoje; tyrimo dalyvių informavimas dėl galimybės susisiekti su tyrimo vykdytojais dėl išskylančių klausimų, identifikacinio anketos kodo, užtikrinančio dalyvių konfidencialumą, paskyrimas; užpildytų anketų nugabenimas projektą administruojantiems asmenims.

Tyrimo duomenys buvo renkami tyrimui paruošta popierine tyrimo anketa bei tyrimui paruoštu elektroniniu anketos variantu. Anketos buvo užpildytos tyrėjui nesant šalia, todėl tyrimo tikslai, dalyvavimo sutikimas ir pan. buvo pateikti pačioje anketoje ir informuotame sutikime. „Tyrimo atlikimui gautas Vilniaus regioninio bioetikos komiteto leidimas (2017-04-11 Nr. 158200-17-906-417)“ (Jusienė ir kiti, 2017, p. 136).

2.2. Tyrimo metodai

Norimų konstrukčių išmatavimui buvo naudojama Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Psichologinio konsultavimo ir mokymų centro (PKMC) mokslininkų grupės (dr. Romos Jusienės, dr. Ilona Laurinaitytės, dr. Rūtos Praninskienės, dr. Laurynos Rakickienės, dr. Vaidoto Urbono) sudaryta „Vaiko naudojimosi IT prietaisais, raidos ir socialinės aplinkos anketa“. Šią anketą sudarė: socialiniai-demografiniai duomenys, šiuolaikinių informacinių technologijų prieinamumas namų ūkyje, klausimai susiję su vaikų fizine sveikata, su motinų emocine būseną ir sveikata, ir pan.

Tėvų subjektyvi gerovė. Tėvų subjektyviai gerovei įvertinti buvo atrinkti 2017 metų sukurtos „Vaiko naudojimo IT prietaisais, raidos ir socialinės aplinkos anketos“ tam sukurti 6 teiginiai, kurie nagrinėjo šias sritis: fiziniai skausmai ar negalavimai, liūdesys ar prislėgtumas, irzlumas ar bloga nuotaika, nervinė įtampa ar susirūpinimas, sunkumas užmigti bei mieguistumas ar aktyvumo stoka. Šių klausimų atsakymus sudarė 5 galimi vertinimai nuo „Beveik kiekvieną dieną“ iki „Retai arba niekada“. Kuo aukštesniu balu pažymi, tuo tiriamasis nurodo, jog rečiau jaučia kiekvieną iš išvardintų simptomų. Vidinis suderinamumas yra aukštas – Cronbach‘*s* $\alpha = 0,842$. Partnerio/sutuoktinio subjektyviai gerovei įvertinti buvo pateikiami tie patys klausimai, tačiau atsakymus nurodė anketą pildęs asmuo. Vidinis suderinamumas yra taip pat aukštas – Cronbach‘*s* $\alpha = 0,830$.

Tėvų subjektyvus laimingumas. Tėvų subjektyviam laimingumui išmatuoti buvo atrinktas 2017 metų sukurtos „Vaiko naudojimo IT prietaisais, raidos ir socialinės aplinkos anketos“ klausimas – „Kaip Jūs jaučiatės galvodama(-s) apie savo dabartinį gyvenimą?“. Šio klausimo atsakymo variantus sudarė 5 balų skalė nuo „Esu labai nelaimingas“ iki „Jaučiuosi labai laimingas“. Didesnis balas nurodo didesnį laimingumą.

Vaikų naudojimas IT. Vaiko naudojimuisi IT prietaisais įvertinti buvo atrinkti klausimai, susiję su apskritai vaikų IT naudojimusi darbo dienomis ir savaitgaliais bei naudojimusi tiek darbo dienomis, tiek savaitgaliais atskirais IT prietaisais. Pastaruosiuose klausimuose buvo galima nurodyti konkrečia IT priemonę (televizorių, išmanųjį telefoną, planšetę, kompiuterį ir žaidimų konsolę) bei nurodyti kiek vidutiniškai laiko praleidžiama prie šių prietaisų (nuo „Vaikas šiuo prietaisu beveik nesinaudoja“ iki „Daugiau nei 4 val. per dieną“).

TV kaip „fonas“. Nustatyti, kaip dažnai namuose yra įjungtas TV kaip „fonas, buvo naudojamas klausimas – „Kai kas nors yra namie, kaip dažnai TV yra įjungtas, nors niekas jo nežiūri (kaip „fonas“)““. Atsakymų variantai vyravo nuo „Beveik niekada“ iki „Beveik visada“.

Tėvų leidimas/siūlymas vaikams naudotis IT prietaisais įvairiomis aplinkybėmis. Šiuo klausimu buvo norima išsiaiškinti atvejus, kada anketas pildę asmenys (vienas tėvų) leidžia ar netgi siūlo vaikams naudotis IT prietaisais, norint užimti vaiką, jį nuraminti ar galbūt apdovanoti už gerą elgesį ir panašiai. Kelių teiginių pavyzdžiai: „Kalbatės su draugais, pažįstamais, svečiais“, „Vaikas nusiminęs, susierzinęs ir norite jį nuraminti ar pralinksminti“, „Atliekate namų ruošos darbus (tvarkotės, gaminatė maistą)“. Galimi pasirinkimo variantai keturi, nuo „Niekada arba beveik niekada“ iki „Visada arba beveik visada“.

Demografiniai duomenys. Iš anksčiau minėtos „Vaiko naudojimosi IT prietaisais, raidos ir socialinės aplinkos anketos“ buvo atrinkti šie demografiniai duomenys: tėvų amžius, išsilavinimas (pagrindinis, vidurinis be profesijos, vidurinis profesinis, aukštasis neuniversitetinis ar aukštasis universitetinis) bei gyvenamoji vieta (kaimas, miestelis, rajono centras ar didmiestis).

2.3. Duomenų analizės metodai

Statistinę duomenų analizę atlikome su IBM SPSS 18. Pastarąja programa buvo skaičiuota aprašomoji statistika (vidurkiai, standartiniai nuokrypiai, dažniai) bei koreliacijos ir tiesinės regresijos. 1, 2, 3 hipotezėms bei 2, 3, 4, 5 uždaviniams įvykdyti buvo naudojama Spearman koreliacijos metodas, o 6 uždaviniui įvykdyti naudotas tiesinės regresijos metodas.

3. REZULTATAI

Norint pagrįsti arba paneigti šias hipotezes bei įvykdyti išsikeltus uždavinius, buvo naudojami visų tiriamųjų, nepriklausomai nuo amžiaus, išsilavinimo ir lyties, pateikti Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Psichologinio konsultavimo ir mokymų centro (PKMC) mokslininkų grupės (dr. Romos Jusienės, dr. Ilona Laurinaitytės, dr. Rūtos Praninskienės, dr. Laurynos Rakickienės, dr. Vaidoto Urbono) „Vaiko naudojimosi IT prietaisais, raidos ir socialinės aplinkos anketos“ rezultatai. Spearman koreliacijos (kintamieji ranginiai) metodu buvo palyginta, ar koreliuoja uždaviniuose bei hipotezėse minėti kintamieji bei nustatytos tiesinės regresijos.

Atsižvelgiant į išsikeltus uždavinius bei hipotezes, pirmiausia buvo nustatyti vaikų naudojimosi IT bendra trukmė kaip ir trukmė prie kiekvieno iš prietaisų bei TV kaip „fono“ laikas namuose. Rezultatai parodė, jog įjungtas TV kaip „fonas“ namuose nėra nei itin dažnas nei retas fenomenas: 35,7% apklaustųjų nurodė, jog beveik niekada TV nebūna įjungtas, kai niekas jo nežiūri, o netgi 18% nurodė, jog jų namuose TV įjungtas beveik visada, nors niekas jo nežiūri. 1 lentelė vaizduoja gautus rezultatus, kurie parodo, kokia dalis (%) vaikų per dieną vidutiniškai praleidžia apskritai prie ekranų ir atskirai prie išvardintų IT priemonių.

1 lentelė. *Vaikų naudojimas IT darbo dienomis ir laisvadieniais (%)*

	Televizorius		Išmanusis telefonas		Planšetė		Kompiuteris		Žaidimų konsolė		Bendras laikas	
	d.d.	l.	d.d.	l.	d.d.	l.	d.d.	l.	d.d.	l.	d.d.	l.
Beveik nesinaudoja	22,1	18,9	52	45,2	70,8	67	79,7	77,1	97,1	96,8	4,6	3,6
15–30 min.	25,6	14,4	28,7	27,1	11,9	10,3	9,9	8,1	1,2	1,1	22,9	11,1
30 min.–1 val.	26,9	19	11,3	14,6	10,2	9,2	6,4	7	1,2	0,8	33,7	17,9
1–2 val.	16,5	25,5	5,4	7,7	4,3	7,2	2,7	4,9	0,4	1	22,8	30,9
2–3 val.	6,3	14,4	1,9	3	1,8	3,3	0,7	1,5	0,1	0,1	11,3	22,2
3–4 val.	1,5	4,6	0,5	1,5	0,3	2,1	0,4	1,1	0	0,2	2,6	6,9
Daugiau nei 4 val.	1,2	3,1	0,1	0,9	0,5	1	0,1	0,2	0	0	2,1	7,2

Pastaba. d.d. – darbo diena; l – laisvadienis.

1 lentelės rezultatai rodo, jog ištis nemaža dalis vaikų praleidžia prie ekranų vidutiniškai per dieną nuo 15 minučių iki 2 valandų darbo dienomis bei nuo 15 minučių iki 3 valandų laisvadieniais. Be

to, matome, jog vaikai daugiau naudojami išmaniuoju telefonu, planšete bei televizoriumi, kai praktiškai labai retas jų naudojasi žaidimų konsole.

Toliau buvo tikrinamas ryšys tarp anketas pildžiusio asmens ir jo sutuoktinio/partnerio (pastarąjį vertino anketa pildęs asmuo) subjektyvios gerovės, subjektyvaus laimingumo bei jo vaiko vidutinio praleidimo prie ekranų darbo dienomis. Koreliacijos pavaizduotos 2 lentelėje.

2 lentelė. *Tėvų subjektyvaus laimingumo bei subjektyvios gerovės ryšys su vaikų praleidimu prie IT darbo dienomis*

	Vaikų praleidimas prie IT darbo dienomis	Televizorius	Išmanusis telefonas	Planšetė	Kompiuteris	Žaidimų konsolė
Tėvų subjektyvus laimingumas	-0,08*	-0,06	-0,1**	-0,02	-0,06	-0,01
Tėvų subjektyvi gerovė	-0,131**	-0,03	-0,04	-0,04	-0,05	0,02
Sutuoktinio/partnerio subjektyvi gerovė	-0,05	0,03	-0,03	-0,05	-0,04	0,02
TV kaip „fonas“	0,35**	0,35**	0,12**	0,07*	-0,12**	0,01

Pastaba. * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

Koreliacija tarp anketas pildžiusių tėvų subjektyvios gerovės bei jų vaikų vidutinio praleidimo prie ekrano laiko darbo dienomis yra statistiškai reikšminga, visgi silpna (žiūrėti į 2 lentelę). Tai reiškia, jog kuo anketas pildžiusių tėvų subjektyvi gerovė prastesnė, tuo jų vaikai praleido daugiau laiko prie ekrano darbo dienomis. Tačiau toliau, pažvelgę į 2 lentelę taip pat matome, jog koreliacija tarp tėvų subjektyvaus laimingumo bei jų vaikų vidutinio praleidimo prie ekrano laiko darbo dienomis taip pat yra statistiškai reikšminga ir itin silpna. Nors tai ir reiškia, jog kuo anketas pildžiusių tėvų subjektyvus laimingumas mažesnis, tuo jų vaikai daugiau laiko leido prie ekranų darbo dienomis, visgi tikėtina, jog koreliacija reikšminga tik dėl nemažos tiriamųjų imties. Šįkart koreliacija tarp sutuoktinio/partnerio subjektyvios gerovės ir vaiko praleidimo prie informacinių technologijų darbo dienomis nebuvo statistiškai reikšminga.

Kaip matome 2 lentelėje taip pat yra nurodytos koreliacijos tarp anketas pildžiusių tėvų subjektyvaus laimingumo, subjektyvios gerovės bei atskirų informacinių technologijų prietaisų, kuriais

vaikai naudojami darbo dienomis. Beveik visos koreliacijos yra statistiškai nereikšmingos, išskyrus vieną – rastas silpnas, bet statistiškai reikšmingas ryšys tarp anketas pildžiusių tėvų subjektyvaus laimingumo ir jų vaikų naudojimosi išmaniaisiais telefonu. Tai gali reikšti, jog kuo anketas pildė tėvai jaučiasi laimingesni, tuo jų vaikai mažiau naudos išmanųjį telefoną (žiūrėti į 2 lentelę).

Be to, 2 lentelėje pavaizduoti ryšiai tarp TV kaip „fono“ naudojimo bei vaikų praleidimo prie IT darbo dienomis bei atskirų prietaisų laiko. Stipriausi ryšiai yra tarp TV kaip „fono“ naudojimo bei vaikų praleidimo prie IT darbo dienomis bei būtent vaikų praleidimo prie televizoriaus. Tai reiškia, jog kuo namuose dažniau TV įjungtas kaip „fonas“, tuo vaikai apskritai bus labiau linkę ne tik naudotis TV kaip viena iš IT priemonių, bet ir apskritai daugiau praleis laiko prie IT darbo dienomis. Atitinkami ryšiai rasti ir su išmanaus telefono, planšetės bei kompiuterio naudojimu, visgi jie daug silpnesni lyginant su TV naudojimu.

Toliau buvo tikrintas ryšys tarp anketas pildžiusio asmens, taip pat jo partnerio/sutuoktinio subjektyvios gerovės, subjektyvaus laimingumo bei jo vaiko vidutinio praleidimo prie ekranų laisvadieniais. Koreliacijos pateiktos 3 lentelėje.

3 lentelė. Tėvų subjektyvaus laimingumo bei subjektyvios gerovės ryšys su vaikų praleidimo prie IT laisvadieniais

	Vaikų praleidimas prie IT laisvadieniais	Televizorius	Išmanusis telefonas	Planšetė	Kompiuteris	Žaidimų konsolė
Tėvų subjektyvus laimingumas	-0,129**	-0,08*	-0,13**	-0,004	-0,07*	-0,04
Tėvų subjektyvi gerovė	-0,151**	-0,07*	-0,04	-0,03	-0,06	0,02
Sutuoktinio/partnerio subjektyvi gerovė	-0,08*	0,002	-0,02	-0,01	-0,07*	0,02
TV kaip „fonas“	0,35**	0,32**	0,15**	0,05	-0,1**	0,08*

Pastaba. * p < 0,05; ** p < 0,01.

Galima pastebėti, jog rastas statistiškai reikšmingas ryšys tarp anketas pildžiusių tėvų subjektyvios gerovės bei vaikų praleidimo prie IT laisvadieniais. Tai rodo, jog kuo anketas pildžiusių tėvų subjektyvi gerovė prastesnė, tuo jų vaikas praleis daugiau laiko prie ekranų laisvadieniais, visgi šis ryšys silpnas. Taip pat 3 lentelėje galime pamatyti, jog koreliacija tarp anketas pildžiusių tėvų

subjektyvaus laimingumo bei vaikų vidutinio praleidimo prie ekrano laisvadieniais laiko yra taip pat statistiškai reikšminga ir nestipri. Tai rodo, jog kuo anketas pildžiusių tėvų subjektyvus laimingumas mažesnis, tuo vaikai praleidžia daugiau laiko prie ekranų laisvadieniais. Be to, rastas statistiškai reikšmingas ryšys tarp sutuoktinio/partnerio subjektyvios gerovės bei vaikų praleidimo laiko prie ekranų laisvadieniais. Koreliacija neigiama, kas reiškia, jog kuo sutuoktinio/partnerio subjektyvi gerovė mažesnė, tuo jo vaikas praleis daugiau laiko prie informacinių technologijų laisvadieniais.

3 lentelėje taip pat yra nurodytos koreliacijos tarp anketas pildžiusių tėvų subjektyvaus laimingumo, subjektyvios gerovės bei atskirų informacinių technologijų prietaisų, kuriais vaikai naudojami laisvadieniais. Visos koreliacijos yra silpnos, kai kurios – statistiškai nereikšmingos.

Be to, 3 lentelėje pavaizduoti ryšiai tarp TV kaip „fono“ buvimo namuose bei vaikų praleidimo prie IT laisvadieniais, bei atskirų prietaisų, laiko. Stipriausi ryšiai taip pat yra tarp TV kaip „fono“ naudojimo bei vaikų praleidimo prie IT laisvadieniais bei būtent vaikų praleidimo prie televizoriaus laiko. Tai reiškia, jog kuo namuose dažniau TV įjungtas kaip „fonas“, tuo vaikai bus labiau linkę ne tik naudotis TV kaip viena iš IT priemonių, bet ir apskritai daugiau praleis prie IT laiko laisvadieniais. Tokio pat tipo ryšiai rasti ir su kitais IT prietaisais, išskyrus planšetę ir kompiuterį, visgi jie daug silpnesni lyginant su TV naudojimu. Be to, ryšys tarp kompiuterio naudojimo ir TV kaip „fono“ buvimo namuose yra neigiamas, kas rodo, jog kuo TV kaip „fonas“ namuose įjungtas dažniau, tuo vaikas mažiau naudosis kompiuteriu – koreliacija silpna.

Toliau buvo nagrinėjamas vaiko praleidimo prie IT darbo dienomis ir laisvadieniais ryšys su atskirais anketas pildžiusių tėvų patiriamos subjektyvios gerovės komponentais. Šie komponentai ir koreliacijos pavaizduotos 4 lentelėje. Visi anketas pildžiusių tėvų subjektyvios gerovės komponentai statistiškai reikšmingai koreliavo su jų vaikų praleidimu prie informacinių technologijų tiek darbo dienomis, tiek laisvadieniais. Stipriausia koreliacija – su tėvų patiriamais fiziniais skausmais ar negalavimais, kas gali rodyti, jog kuo tėvai jaučia daugiau fizinių skausmų ar negalavimų, tuo jų vaikas dar daugiau laiko praleidžia prie informacinių technologijų tiek darbo dienomis, tiek laisvadieniais.

4 lentelė. Anketas pildžiusių tėvų subjektyvios gerovės komponentų ir vaikų praleidimo prie IT ryšys

	Vaikų praleidimas prie IT darbo dienomis	Vaikų praleidimas prie IT laisvadieniais
Fiziniai skausmai ar negalavimai	0,151**	0,15**
Liūdesys, prislėgtumas	0,114**	0,13**
Irzlumas, bloga nuotaika	0,09**	0,12**
Nervinė įtampa, susirūpinimas	0,09**	0,11**
Sunkumas užmigti	0,07*	0,08*
Mieguistumas, aktyvumo stoka	0,08*	0,1**

Pastaba. * p < 0,05; ** p < 0,01.

5 lentelė. Tėvų subjektyvaus laimingumas bei subjektyvios gerovės ryšys su siūlymu vaikams naudotis IT

	Atlieka namų ruošos darbus	Kalbasi su draugais, pažįstamais, svečiais	Yra su vaiku viešose vietose kuomet vaikas turi ramiai pabūti	Vaikas nusiminęs, susierzinęs ir norima jį nuraminti ar pralinksinti	Norima apdovanoti už tinkamai atliktas pareigas, gerą elgesį
Tėvų subjektyvus laimingumas	-0,15**	-0,13**	-0,09**	-0,1**	0,01
Tėvų subjektyvi gerovė	-0,15**	-0,12**	-0,12**	-0,09**	0,03
Partnerio/sutuoktinio subjektyvi gerovė	-0,12**	-0,07*	-0,1**	-0,06	-0,03

Pastaba. * p < 0,05; ** p < 0,01.

Tęsiant toliau, buvo nagrinėjama, kaip tėvų subjektyvus laimingumas bei subjektyvi gerovė, įskaitant ir partnerio/sutuoktinio, siejasi su dažnesniu siūlymu/leidimu vaikams naudotis IT prietaisais. Šių ryšių analizės rezultatai pavaizduoti 5 lentelėje. Kaip matome, visos koreliacijos yra panašaus stiprumo. Tiek subjektyvaus laimingumo, tiek subjektyvios gerovės, anketas pildžiusių ir jų partnerių/sutuoktinių atveju stipriausias ryšys yra su namų ruošos darbų atlikimu. Tai rodo, jog kuo tėvų

subjektyvi gerovė bei subjektyvus laimingumas mažesni, tuo dažniau jie leisdavo arba siūlydavo savo vaikams naudoti IT prietaisus atliekant namų ruošos darbus. Šiek tiek mažesnės koreliacijos matomos kitais išvardintais atvejais (žiūrėti į 5 lentelę). Be to, statistiškai reikšmingas ryšys tarp tėvų subjektyvaus laimingumo, kaip ir subjektyvios gerovės, bei IT prietaisų naudojimo kaip apdovanojimo priemonės už tinkamai atliktas pareigas, gerą elgesį – nebuvo rastas. Tai reiškia, jog IT prietaisų naudojimas kaip apdovanojimo priemonė neturėjo ryšio su tėvų, tiek anketas pildžiusių, tiek jų partnerių/sutuoktinių, jaučiama subjektyvia gerove bei subjektyviu laimingumu.

Taip pat buvo nagrinėta atskirų anketas pildžiusių tėvų subjektyvios gerovės komponentų ryšiai su aplinkybėmis, dėl kurių patys tėvai siūlydavo/leisdavo savo vaikams naudotis informacinėmis technologijomis. Koreliacijos pavaizduotos 6 lentelėje.

6 lentelė. Anketas pildžiusių tėvų subjektyvios gerovės komponentų ryšys su leidimu/siūlymu vaikams naudotis IT

	Atlieka namų ruošos darbus	Kalbasi su draugais, pažįstamais, svečiais	Yra su vaiku viešose vietose kuomet vaikas turi ramiai pabūti	Vaikas nusiminęs, susierzinęs ir norima jį nuraminti ar pralinksinti	Norima apdovanoti už tinkamai atliktas pareigas, gerą elgesį
Fiziniai skausmai ar negalavimai	0,13**	0,07*	0,06	0,11**	0,03
Liūdesys, prislėgtumas	0,15**	0,1**	0,12**	0,06	0,01
Irzlumas, bloga nuotaika	0,17**	0,1**	0,12**	0,08*	0,03
Nervinė įtampa, susirūpinimas	0,14**	0,13**	0,1**	0,11**	0,01
Sunkumas užmigti	0,06	0,1**	0,04	0,02	0,001
Mieguistumas, aktyvumo stoka	0,07*	0,07*	0,09**	0,06	0,004

Pastaba. * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

Pažvelgus į 6 lentelę, matoma nemažai koreliacijų tarp subjektyvios gerovės komponentų bei įvairių aplinkybių, kada tėvai leidžia/siūlo vaikams naudotis informacinėmis technologijomis. Stipriausi

ryšiai rasti tarp liūdesio/prislėgtumo, fizinių skausmų/negalavimų, nervinės įtampos/susirūpinimo ir namų ruošos darbų atlikimo. Tai rodo, jog kuo tėvai dažniau patirdavo šiuos išvardintus neigiamus fizinius ir psichologinius simptomus, tuo dažniau informacines technologijas leisdavo/siūlydavo naudoti savo vaikams, kada patys atlikinėdavo namų ruošos darbus. Be to, kalbėjimasis su draugais, pažįstamais, svečiais susijęs su visais patiriamais neigiamais simptomais, išskyrus tėvų patiriamus fizinius skausmus ar negalavimus, kas rodo, jog ryšys tarp šių dviejų komponentų nebuvo rastas. Informacinių technologijų, kaip apdovanojimo priemonės už tinkamai atliktas pareigas/gerą elgesį, naudojimas nebuvo susijęs nė su vienu subjektyvios gerovės komponentu. Tai rodo, jog ryšys tarp IT naudojimo kaip apdovanojimo priemonės ir anketas pildžiusių tėvų jaučiamų įvairių neigiamų psichologinių ir fizinių simptomų, lemiančių subjektyvią gerovę, nebuvo rastas.

Toliau, buvo nagrinėjamas demografinių kintamųjų ryšys su anketas pildžiusių tėvų subjektyvia gerove, subjektyviu laimingumu, vaikų praleidimu prie IT prietaisų bei TV naudojimo kaip „fono“ namuose dažniu. Minėtų kintamųjų tarpusavio koreliacijos vaizduojami 7 lentelėje.

7 lentelė. *Demografinių kintamųjų ryšiai su anketas pildžiusių tėvų subjektyviu laimingumu, subjektyvia gerove bei TV kaip „fono“ dažniu*

	Tėvų subjektyvus laimingumas	Tėvų subjektyvi gerovė	Vaikų praleidimas prie IT darbo dienomis	Vaikų praleidimas prie IT laisvadieniais	TV kaip „fonas“
Išsilavinimas	0,01	-0,08*	-0,14**	-0,12**	-0,23**
Amžius	0,05	0,03	-0,08*	0,01	-0,2**
Gyvenamoji vieta	-0,02	-0,001	-0,05	-0,07*	-0,12**

Pastaba. * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$.

Statistiškai reikšmingų ryšių tarp demografinių kintamųjų bei tėvų subjektyvios gerovės ir subjektyvaus laimingumo rasta nebuvo, išskyrus vieną – rastas statistiškai reikšmingas ryšys tarp tėvų išsilavinimo ir subjektyvios gerovės. Tai rodo, jog kuo didesnis anketas pildžiusio asmens išsilavinimas, tuo mažesnė jo subjektyvi gerovė. Visgi, ši koreliacija labai silpna. Be to, pažvelgus į 7 lentelę matoma, jog statistiškai reikšmingas ryšys rastas tarp tėvų išsilavinimo bei jų vaikų praleidimo prie IT prietaisų tiek laisvadieniais, tiek darbo dienomis. Tai rodo, jog kuo tėvų išsilavinimas didesnis, tuo jų vaikai

praleidžia daugiau laiko prie IT prietaisų tiek darbo dienomis, tiek laisvadieniais. Visgi, koreliacijos nėra stiprios. Toliau, statistiškai reikšmingo ryšio tarp gyvenamosios vietos ir – tėvų subjektyvios gerovės bei subjektyvaus laimingumo – rasta nebuvo. Rasta tik silpna koreliacija su vaikų praleidimu prie ekranų laisvadieniais, kas gali rodyti, jog kuo šeima gyvena mažesnėje gyvenvietėje, tuo daugiau vaikas praleidžia prie IT laisvadieniais. Taip pat rastas silpnas, bet statistiškai reikšmingas ryšys tarp tėvų amžiaus ir vaikų praleidimo prie IT prietaisų darbo dienomis, kas rodo, jog kuo tėvai vyresni, tuo jų vaikas mažiau praleidžia laiko prie IT prietaisų darbadieniais, atitinkamai – kuo jaunesni tėvai, tuo jų vaikas daugiau leidžia laiko prie IT darbo dienomis. Pažvelgus į skiltį TV kaip „fonas“, matoma tris statistiškai reikšmingos koreliacijos su demografiniais kintamaisiais. Tai rodo kelis dalykus: pirma – kuo tėvų išsilavinimas aukštesnis, tuo jų namuose TV rečiau būna paliktas įjungtas, nors niekas jo nežiūri (įjungtas kaip „fonas“); antra – kuo tėvai jaunesni, tuo dažniau jų namuose TV būna įjungtas kaip „fonas“; trečia – kuo didesnėje gyvenvietėje gyvena šeima, tuo rečiau TV būna įjungtas kaip „fonas“, kuo mažesnė gyvenvietė, tuo dažniau yra namuose įjungtas TV kaip „fonas“.

Toliau analizuojama, kaip TV buvimo namuose kaip „fono“ reiškinys siejasi su tėvų subjektyviu laimingumu, subjektyvia gerove bei santuokos vertinimu. Analizė parodė, jog statistiškai reikšmingai koreliuoja tik santykių vertinimas su TV kaip „fono“ naudojimu ($r = -0,08$; $p < 0,05$). Nors koreliacija silpna, visgi tai rodo, jog kuo anketas pildę tėvai prasčiau vertina savo santykius su sutuoktiniu/partneriu, tuo didesnė tikimybė, jog namuose TV bus įjungtas, nors niekas jo nežiūri, kaip „fonas“. Statistiškai reikšmingas ryšys tarp TV kaip „fono“ buvimo namuose ir tėvų subjektyvaus laimingumo bei subjektyvios gerovės rastas nebuvo.

Taip pat buvo tikrinamas tėvų pasitenkinimo santuoka ryšys su anketas pildžiusių tėvų subjektyvia gerove, subjektyviu laimingumu, jų vaikų praleidimu prie IT darbo dienomis bei laisvadieniais. Atliktos koreliacijos parodė, jog statistiškai reikšmingą ryšį turi anketas pildžiusių tėvų santykio vertinimas su tėvų subjektyvia gerove ($r = 0,26$; $p < 0,01$) bei subjektyviu laimingumu ($r = 0,45$; $p < 0,01$). Nors šios koreliacijos nėra itin stiprios, tai rodo, jog kuo tėvų santykiai vertinami geriau, tuo jų subjektyvi gerovė bei subjektyvus laimingumas yra didesni. Visgi, statistiškai reikšmingas ryšys tarp tėvų santykių vertinimo bei jų vaikų praleidimo prie IT tiek darbo dienomis, tiek laisvadieniais – rastas nebuvo.

Galų gale, atliktos tiesinės regresijos, kuriomis buvo norima atrasti, ar: 1. Anketas pildžiusių tėvų subjektyvi gerovė bei išsilavinimas leidžia prognozuoti vaikų naudojimąsi IT tiek darbo dienomis, tiek laisvadieniais; 2. Anketas pildžiusių tėvų subjektyvi gerovė ar išsilavinimas leidžia prognozuoti TV kaip „fono“ naudojimo dažnį. Atliktos tiesinės regresijos parodė, jog anketas pildžiusių tėvų subjektyvi

gerovė kartu su išsilavinimu leidžia prognozuoti vaikų praleidimo prie IT trukmę tiek darbo dienomis (žiūrėti į 8 lentelę), tiek laisvadieniais (žiūrėti į 9 lentelę). Nors šie ryšys ir yra statistiškai reikšmingi abiem atvejais, visgi jie paaiškina tik labai nedidelį procentą duomenų sklaidos.

8 lentelė. *Vaikų praleidimo prie IT darbo dienomis prognostiniai veiksniai*

Nepriklausomi kintamieji	Priklausomas kintamasis		F	p	R ²
	Vaikų praleidimas prie IT darbo dienomis				
	Beta β	p			
Tėvų subjektyvi gerovė	0,14	<0,001	21,49	<0,001	0,04
Tėvų išsilavinimas	0,17	<0,001			

Pastaba. Statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu.

9 lentelė. *Vaikų praleidimo prie IT laisvadieniais prognostiniai veiksniai*

Nepriklausomi kintamieji	Priklausomas kintamasis		F	p	R ²
	Vaikų praleidimas prie IT laisvadieniais				
	Beta β	p			
Tėvų subjektyvi gerovė	0,16	<0,001	18,43	<0,001	0,04
Tėvų išsilavinimas	0,12	<0,001			

Pastaba. Statistiškai reikšmingi rezultatai pažymėti paryškintu šriftu.

Anketas pildžiusių tėvų subjektyvi gerovė taip pat statistiškai reikšmingai prognozuoja ir TV kaip „fono“ naudojimą, visgi tai paaiškina visiškai nedidelę duomenų sklaidos dalį ($F = 4,57$; $p = 0,033$; $R^2 = 0,005$; $\beta = -0,07$; $p < 0,05$). Išsilavinimas prognozuoja šiek tiek didesnę, bet visgi mažą dalį TV naudojimo kaip „fono“ duomenų sklaidos ($F = 46,84$; $p = 0,000$; $R^2 = 0,05$; $\beta = -0,22$; $p < 0,001$).

4. REZULTATŲ APTARIMAS

Informacinės technologijos kasdienė kone kiekvieno mūsų gyvenimo dalis. Pažvelgus į paskutinius dešimtmečius ši dalis nuolat augo ir šiandien be jos praktiškai neapsieinama. Šis fenomenas, žinoma, palietė ne tik suaugusius, bet ir vaikus, nes informacinėmis technologijomis naudojasi ir tėvai, ir jų atžalos. Informacinių technologijų vaidmuo tėvų ir jų ikimokyklinio amžiaus vaikų gyvenime nėra itin kruopščiai ištyrinėtas. Iki šiol trūksta gilesnio ir išsamesnio supratimo apie ryšį tarp vaikų buvimo prie ekranų ir jų tėvų savijautos, tuo labiau, kai kalbama apie tėvų jaučiamą subjektyvią gerovę Lietuvoje gyvenančiose šeimose.

Šio darbo ir atlikto tyrimo tikslas ir buvo įvertinti, kiek išties dažnas reiškinys yra informacinės technologijos Lietuvoje gyvenančiose šeimose bei paanalizuoti, kaip tai siejasi su tėvų subjektyvia gerove bei subjektyviu laimingumu. Šiame tyrime naudojami Gerovės visuomenės projekto „Šiuolaikinės informacinės technologijos ir mažų vaikų sveikata“ (projekto vadovė Roma Jusienė), finansuojamo Lietuvos mokslo tarybos (sutarties nr. GER-006/2017), pirmo etapo metu rinkti duomenys. Šie tikslingai bei stropiai atrinkti duomenys leidžia pasitikėti gautais rezultatais ir daryti reikšmingas išvadas apie Lietuvoje gyvenančių tėvų subjektyvios gerovės, subjektyvaus laimingumo ryšį su jų vaikų naudojimusi informacinėmis technologijomis gausa, tėvų leidimu/siūlymu vaikams naudotis IT bei demografiniais kintamaisiais.

Pirmiausia bus aptariami gauti rezultatai susiję su anketas pildžiusių tėvų vaikų naudojimusi informacinėmis technologijomis. Konkrečiau – bus aptariamas bendras informacinių technologijų naudojimosi laikas per dieną: tiek laisvadieniais, tiek darbo dienomis bei atskirų prietaisų naudojimosi per dieną vidutinė trukmė. Antra, bus aptariamas vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis gausos laisvadieniais, darbo dienomis ir prie atskirų prietaisų ryšys su jų tėvų subjektyvia gerove bei subjektyviu laimingumu. Trečia, bus analizuojamos aplinkybės, dėl kurių tėvai skatina ar leidžia vaikams naudotis informacinėmis technologijomis bei šių aplinkybių ryšys su pačių tėvų jaučiama subjektyvia gerove ir subjektyviu laimingumu. Ketvirta, bus aptariami TV kaip „fono“ naudojimosi ryšiai su tėvų išsilavinimu bei vaikų IT naudojimusi darbo dienomis ir laisvadieniais. Ir penkta, bus aptariami demografinių kintamųjų ryšiai su tėvų subjektyvia gerove, subjektyviu laimingumu bei vaikų naudojimusi IT darbo dienomis ir laisvadieniais.

4.1. Vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis gausa

Šio darbo tyrimo rezultatai parodė, jog naudojimas informacinių technologijų prietaisais tarp ikimokyklinio amžiaus vaikų nėra stebinančiai didelis. Beveik trečdalis vaikų vidutiniškai tam skiria nuo pusės valandos iki valandos laiko per dieną darbo dienomis ir 1–2 valandas laisvadieniais. Likusi didžioji ikimokyklinio amžiaus vaikų dalis informacinėms technologijoms skiria dar mažiau laiko darbo dienomis, visgi, laisvadieniais beveik ketvirtadalis jų praleidžia 2–3 valandas per dieną. Atsižvelgus į šiuos duomenis galime numanyti, jog dauguma vaikų per savaitę informacinėms technologijoms neskiria daugiau kaip 10 valandų. Ofcom (2017) atliktas tyrimas Jungtinėje karalystėje parodė, jog ten ikimokyklinio amžiaus vaikai prie informacinių technologijų praleidžia vien prie televizoriaus apie 15 valandų per savaitę, o į šią grupę patenka net 96% vaikų. Tai rodo, jog didžioji dalis Lietuvoje šeimose augančių ikimokyklinio amžiaus vaikų informacinėmis technologijomis naudojasi mažiau nei Jungtinėje Karalystėje.

Šio tyrimo rezultatai taip pat parodė, jog atskirų informacinių technologijų prietaisų populiarumas tarp ikimokyklinio amžiaus vaikų turi panašumų su Ofcom (2017) atlikto tyrimo rezultatų parodymais. Tiek Lietuvoje, tiek Jungtinėje Karalystėje populiariausias prietaisas tokio amžiaus vaikų tarpe yra televizorius. Visgi, Lietuvoje šiuo prietaisu didžioji dalis vaikų, beveik 75%, naudojami iki 1 valandos per dieną, laisvadieniais šiek tiek daugiau, kas gali sudaryti iki 8–10 valandų per savaitę, kai Jungtinėje Karalystėje būtent 96% vaikų praleidžia prie televizoriaus apie 15 valandų per savaitę (Ofcom, 2017). Be to, Ofcom (2017) pateikti duomenys rodo, jog kiti populiariausi informacinių technologijų prietaisai yra planšetės bei kompiuteriai. Šiame darbe atliktas tyrimas rodo, jog ikimokyklinio amžiaus vaikai lietuvių šeimose be televizoriaus dažniausiai naudoja išmanųjį telefoną, mažiau planšetę ir dar mažiau kompiuterį. Tai rodo ne tik, kad vidutinis naudojimosi laikas IT prietaisais skiriasi, bet ir atskirų IT prietaisų populiarumas skiriasi taip pat.

4.2. Vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis ryšys su tėvų subjektyvia gerove ir subjektyviu laimingumu

Analizuojant ryšį tarp vaikų naudojimo informacinėmis technologijomis gausos ir tėvų subjektyvios gerovės, galime atkreipti dėmesį į šio tyrimo gautus rezultatus: rastos teigiamos koreliacijos, kurios rodo, jog tėvų subjektyvi gerovė bei subjektyvus laimingumas yra neigiamai susiję su vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis gausa. Tai reiškia, jog kuo tėvų subjektyvi gerovė ir subjektyvus laimingumas mažesni, tuo jų vaikas daugiau naudojami informacinėmis technologijomis

tiek darbo dienomis, tiek laisvadieniais. Šis tyrimo rezultatuose atsiskleidęs reiškinys bent iš dalies atsispindi Duch ir kitų (2013) atlikto tyrimo metu gautu rezultatu – jog motinos depresiškumas susijęs su gausesniu jų vaikų informacinių technologijų naudojimusi. Be to, ankstesni tyrimai parodė, jog dažnesnis IT naudojimas yra susijęs su prastesne savijauta (Christakis, 2017), o tėvų ir vaikų naudojimosi socialinėmis medijomis gausa yra glaudžiai susijusi (Nikken, 2017) – visa tai gali reikšti, jog šiame tyrime gauti rezultatai neprieštaruoja ankstesnių tyrimų tendencijoms ir tik patvirtina ryšį tarp vaikų praleidimo prie IT ir jų tėvų subjektyvios gerovės kaip ir subjektyvaus laimingumo.

4.3. Tėvų leidimas ir/ar siūlymas naudotis informacinėmis technologijomis vaikams

Šiame darbe paaiškėjo, jog tėvų leidimas/siūlymas naudotis informacinėmis technologijomis yra susijęs su anketas pildžiusių tėvų subjektyvia gerove bei subjektyviu laimingumu. Apklausą pildę tėvai, kurie su pastaraisiais kintamaisiais susijusius klausimus vertindavo aukštesniu balu (labiau teigiamai), rečiau leisdavo/siūlydavo savo vaikams naudotis IT atliekant namų ruošos darbus, kai kalbasi su draugais/pažįstamais/svečiais, yra su vaiku viešose vietose, kuomet vaikas turi nusiraminti bei, kai vaikas nusiminęs/susierzinęs, ir norima jį nuraminti ar pralinksminti. Statistiškai reikšmingas ryšys nerastas tik su situacija, kada vaiką norima apdovanoti už tinkamai atliktas pareigas ar gerą elgesį. Žvelgiant giliau, rezultatai parodė, jog stipriausią ryšį su tėvų leidimu/siūlymu vaikams naudotis IT, turi šie subjektyvios gerovės komponentai: nervinė įtampa/susirūpinimas, irzlumas/bloga nuotaika, liūdesys/prislėgtumas bei fiziniai skausmai ar negalavimai. Atsižvelgus į tai, jog tėvai apskritai naudojami, pavyzdžiui, internetu daugiau nei bendra populiacija (Duggan et al., 2015), o dažnesnis IT naudojimas yra susijęs su prastesne savijauta (Christakis, 2017), galima svarstyti, jog šio tyrimo gauti rezultatai gali rodyti tam tikrą modelį: tėvai naudojami daugiau IT, tuo pačiu patirdami prastesnę subjektyvią gerovę, pagrinde įtampą, irzlumą, liūdesį, fizinius skausmus, ir nenorėdami patirti papildomo streso dėl vaiko nesugebėjimo ramiai pabūti viešoje vietoje ir panašiose situacijose – dažniau leidžia/siūlo naudotis vaikams IT. Šie atradimai ganėtinai glaudžiai siejasi su Kabali ir kitų (2015) atlikto tyrimu, kurio rezultatai parodė, jog išties būtent dauguma tėvų, net 70%, duoda IT prietaisus vaikams, kada jie atlieka namų ruošos darbus, o 65% tam, kad vaikas pabūtų ramus viešose vietose.

4.4. TV kaip „fono“ naudojimosi ryšys su vaikų IT naudojimusi bei tėvų išsilavinimu

Toliau aptariami svarbiausi TV kaip „fono“ naudojimosi ryšiai su šiais kintamaisiais: tėvų išsilavinimu bei vaikų IT naudojimusi ir atskirais prietaisais tiek darbo dienomis, tiek laisvadieniais.

Aptariant pastarąjį kintamąjį, rezultatai parodė, jog yra gana stiprus ryšys ne tik tarp TV kaip „fono“ naudojimo ir vaikų naudojimosi IT tiek darbo dienomis, tiek laisvadieniais trukme bet ir su dažnesniu vaikų būtent TV naudojimu. Šis atradimas glaudžiai siejasi su Rideout ir Hamel (2006) rasta tyrimo rezultatais, kurie parodė, jog vaikai daugiau praleidžia laiko prie IT, būtent TV, kurių namuose dažniau TV yra įjungtas kaip „fonas“. Visgi, išsiskyrė viena koreliacija – TV kaip „fono“ dažnumas namuose neigiamai siejosi su vaikų praleidimu prie kompiuterio tiek darbo dienomis, tiek laisvadieniais. Kitaip sakant, tose šeimose, kur TV rečiau būna įjungtas kaip „fonas“, vaikai daugiau laiko praleidžia prie kompiuterio. Kyla klausimas, kodėl būtent neigiama koreliacija rasta su kompiuteriu? Atsižvelgus, jog TV kaip „fono“ dažnumas susijęs su dažnesniu TV naudojimu, galima svarstyti, jog, galbūt, vaikai, kurie daugiau naudojami TV, paprasčiausiai praleidžia mažiau laiko prie kompiuterio. Be to, šio darbo tyrimo rezultatai parodė, jog aukštesnį išsilavinimą turinčių tėvų šeimose TV kaip „fonas“ būna įjungtas rečiau. Šis reiškinys dalinai atsispindi Määttä ir kitų (2017) tyrime, kuriame buvo rasta, jog aukštesnį išsilavinimą turintys tėvai daugiau riboja savo vaikų naudojimąsi IT. Galbūt šio tyrimo atveju rezultatai rodo, jog aukštesnį išsilavinimą turintys tėvai ne tik riboja daugiau vaikų ekranų laiką, bet ir rečiau palieka įjungtą TV namuose kaip „foną“.

4.5. Demografinių kintamųjų ryšys su tėvų subjektyvia gerove, subjektyviu laimingumu bei vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis gausa

Nors šio tyrimo metu buvo tiriami: tėvų amžius, išsilavinimas bei gyvenamoji vieta, tačiau tyrimo rezultatai parodė, jog svarbiausias demografinis kintamasis yra tėvų išsilavinimas, kadangi jis siejasi ir su anketas pildžiusių tėvų subjektyvia gerove, ir su jų vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis gausa tiek darbo dienomis, tiek laisvadieniais. Iš vienos pusės tai rodo, jog kuo tėvų išsilavinimas aukštesnis, tuo tėvai pasižymėjo nežymiai mažesne subjektyvia gerove. Iš kitos pusės – tokių tėvų vaikai mažiau laiko skyrė informacinių technologijų naudojimuisi. Nors Contreras (2016) bei Pew Internet (2017) tyrimų rezultatai nurodo, kad ryšys tarp išsilavinimo ir tėvų–vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis yra kontraversiškas, šį reiškinį galima paaiškinti atsižvelgus į Määttä ir kitų (2017) atlikto tyrimo išvadą – aukštesnį išsilavinimą turintys tėvai labiau riboja vaikų buvimą prie ekranų. Galima numanyti, jog šiame tyrime gauti rezultatai atitinka Contreras (2016) bei Määttä ir kitų (2017) gautus tyrimo rezultatus. Tai yra – kuo tėvų išsilavinimas aukštesnis, tuo mažiau jų vaikai naudojami informacinėmis technologijomis.

4.6. Tyrimo ribotumai ir gairės tolesniems tyrimams

Šis tyrimas yra reikšmingas tuo, jog prisideda prie geresnio supratimo dėl vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis gausa ir koks šio reiškinio ryšys su tėvų savijauta – subjektyvia gerove ir subjektyviu laimingumu. Kartu svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, jog šio tyrimo reikšmingumą, bent iš dalies, paveikia tai, kad didžioji dauguma gautų koreliacijų pasirodė esančios ganėtinai nestiprios. Galima svarstyti, jog kai kurios koreliacijos, galbūt, iš viso būtų pasirodžiusios nereikšmingos mažesnėje tiriamųjų imtyje. Tai verčia susimąstyti, kad tolimesniuose tyrimuose būtų svarbu atsižvelgti ir į kitus, su vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis, gausa galimai susijusius veiksnius. Pavyzdžiui, plačiau panagrinėti tėvų požiūrį į informacines technologijas bei, galbūt, labiau atkreipti dėmesį į jų pačių naudojimąsi jomis ir panagrinėti, kaip glaudžiai šie reiškiniai siejasi su jų vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis.

4.7. Rekomendacijos

Atsižvelgus į šio atlikto tyrimo gautus rezultatus ir jų galimą praktinį pritaikymą, pirma būtų svarbu atkreipti dėmesį į TV kaip „fono“ naudojimo reikšmę ir pasekmes. Atsižvelgus į šio tyrimo gautus rezultatus, jog dažnesnis TV kaip „fono“ naudojimas yra susijęs ir su vaikų gausesniu naudojimosi informacinėmis technologijomis, galima daryti išvadą, kad norint sumažinti vaikų buvimą prie ekranų, tėvams galima pasiūlyti rečiau palikti įjungtą TV namie, kai niekas jo nežiūri arba, jeigu įmanoma, iš viso vengti šio „foninio“ TV laiko, laikant šį prietaisą išjungtą. Tikėtina, kad mažesnis TV naudojimo kaip „fono“ laikas prisidės ir prie mažesnio vaikų buvimo prie ekranų apskritai.

Antra, kadangi rezultatai parodė, jog vaikų praleidžiamas laikas prie informacinių technologijų yra neigiamai susijęs su tėvų subjektyvia gerove ir subjektyviu laimingumu, galima svarstyti, kad būtų itin efektyvu tėvams skirti daugiau dėmesio į šių sričių gerinimą. Kalbant konkrečiau, mažesnius subjektyvią gerovę ar subjektyvų laimingumą patiriantiems tėvams svarbu patiems neįnikti į ekranus, taip silpninant ryšį su vaiku ir tuo pačiu didinant tikimybę, jog vaikas pasiels lygiai taip pat. Taip pat galima tėvams išbandyti alternatyvius ne tik subjektyvią gerovę ir subjektyvų laimingumą, bet ir tėvų – vaikų ryšį stiprinančius metodus, kaip: gausesnis laiko leidimas kaip šeima, dažnesnis žaidimas su vaiku ir panašiai. Tikėtina, jog šios alternatyvios veiklos ne tik sustiprins tarpusavio ryšį, bet ir prisidės prie tėvų gerovės, ko rezultate, gali ne tik patys tėvai pradėti rečiau siūlyti/leisti vaikams naudotis informacinėmis technologijomis, bet ir apskritai gali sumažinti vaikų buvimą prie ekranų laiką.

IŠVADOS

1. Televizorius yra gausiausiai naudojama informacinių technologijų priemonė ikimokyklinio amžiaus vaikų tarpe.
2. Ikimokyklinio amžiaus vaikai, kurių tėvų subjektyvios gerovės bei subjektyvaus laimingumo įverčiai didesni, prie informacinių technologijų praleidžia mažiau laiko tiek darbo dienomis, tiek laisvadieniais.
3. Kuo tėvų subjektyvi gerovė ir subjektyvus laimingumas mažesni, tuo dažniau jie siūlo/leidžia savo ikimokyklinio amžiaus vaikams naudotis informacinėmis technologijomis tokiose situacijose, kada: tėvai atlieka namų ruošos darbus; tėvai kalbasi su draugais, pažįstamais, svečiais; būna su vaiku viešose vietose kuomet vaikas turi pabūti ramiai; vaikas nusiminęs, susierzinęs ir norima jį nuraminti ar pralinksinti. Tėvų subjektyvi gerovė ir subjektyvus laimingumas nesusiję su situacija, kada norima apdovanoti vaiką už tinkamai atliktas pareigas, gerą elgesį.
4. TV kaip „fono“ naudojimas nėra susijęs nei su tėvų subjektyviu laimingumu, nei subjektyvia gerove. Tačiau TV kaip „fono“ naudojimas susijęs su tėvų išsilavinimu, amžiumi, gyvenamąja vieta bei jų ikimokyklinio amžiaus vaikų praleidimo prie informacinių technologijų trukme tiek darbo dienomis, tiek laisvadieniais.
5. Tėvų išsilavinimas – vienintelis demografinis kintamasis, kuris siejosi tiek su ikimokyklinio amžiaus vaikų naudojimosi informacinėmis technologijomis trukme darbo dienomis ir laisvadieniais, tiek su tėvų subjektyvia gerove.
6. Tėvų subjektyvi gerovė kartu su jų išsilavinimu prognozuoja vaikų praleidimo prie informacinių technologijų trukmę tiek darbo dienomis, tiek laisvadieniais, visgi, tai paaiškina tik labai nedidelę duomenų sklaidos dalį.

LITERATŪRA

- Anderson, M. (2016). How parents monitor their teen's digital behavior. Paimta iš <http://www.pewinternet.org/2016/01/07/how-parents-monitor-their-teens-digital-behavior/>
- Ansari, A. & Crosnoe, R. (2015). Children's hyperactivity, television viewing, and the potential for child effects. *Children and Youth Services Review*, *61*, 135–140. doi: 10.1016/j.childyouth.2015.12.018
- Bowlby, J. (2005). *A secure base: Clinical applications of attachment theory*: New York: Taylor & Francis.
- Cain, N. & Gradisar, M. (2010). Electronic media use and sleep in school-aged children and adolescents: A review. *Sleep Med*, *16* (7). doi: 10.1007/s10995-011-0918-2
- Cambridge Academic Content Dictionary (2018). Paimta iš <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/well-being>
- Cappuccio, F., Copper, D., D'Elia, L., Strazzullo, P. & Miller, M. (2011). Sleep duration predicts cardiovascular outcomes: a systematic review and meta-analysis of prospective studies. *European Heart Journal*, *32* (12), 1484 – 1492. doi: 10.1093/eurheartj/ehr007
- COBUILD Advanced English Dictionary (2018). Paimta iš <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/pre-school>.
- Common sense media (2013). Zero to eight: children's media use in America. Paimta iš: <https://www.commonsensemedia.org/research/zero-to-eight-childrens-media-use-in-america-2013>
- Contreras, D.A. (2016). Distracted parenting: how social media affects parent-child attachment. Paimta iš: <http://scholarworks.lib.csusb.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1338&context=etd>
- Chassiakos, Y. R., Radesky, J., Christakis, D., Moreno, M., Cross, C. & AAP COUNCIL ON COMMUNICATIONS AND MEDIA (2016). Children and Adolescents and Digital Media. *Pediatrics*, *138* (5), 1–20. doi: 10.1542/peds.2016-2593
- Cheung, C., Bedford, R., Urabain, I., Karmiloff-Smith, A. & Smith, T.J. (2017). Daily touchscreen use in infants and toddlers is associated with reduced sleep and delayed sleep onset. *Scientific Reports*, *46104*, 1–7. doi: 10.1038/srep46104
- Chou, G. & Edge, N. (2012). „They Are Happier and Having Better Lives than I Am'’: The Impact of Using Facebook on Perceptions of Others' Lives. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, *15* (2), 1–6. /doi: 10.1089/cyber.2011.0324

- Chou, M. & Fen, C. (2014). Parent-child Play within Information Technology: A Quest for Quality Family Atmosphere. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 122, 273 – 282. doi: 10.1016/j.sbspro.2014.01.1342
- Dieris–Hirche, J., Bottel, L., Bielefeld, M., Steinbushen, T., Kehyayan, A., Dieris, B. & Wildt, B. (2017). Media use and internet addiction in adult depression: a case control study. *Computers in Human Behaviour*, 68, 96–103. doi: 10.1016/j.chb.2016.11.016
- Domingues–Montanari, S. (2017). Clinical and psychological effects of excessive screen time on children. *Journal of Paediatrics and Child Health*, 53 (4), 333–338. doi: 10.1111/jpc.13462
- Duch, H., Fisher, E. M., Ensari, I. & Harrington, A. (2013). Screen time use in children under 3 years old: a systematic review of correlates. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 10 (102), 1–10. doi.org/10.1186/1479-5868-10-102
- Duffy, J. & Czeisler, C. (2009). Effect of light on human circadian physiology. *Sleep Medicine Clinics*, 4 (2), 165 – 177. doi: 10.1016/j.jsmc.2009.01.004
- Duggan, M., Lenhart, A., Lampe, C. & Ellison, M. (2015). Parents and social media. Paimta iš: <http://www.pewinternet.org/2015/07/16/parents-and-social-media/>
- Dush, C., Taylor, M. & Kroeger, R. (2008). Marital Happiness and Psychological Well-Being Across the Life Course. *Family Relationships*, 52 (2). doi: 10.1111/j.1741-3729.2008.00495.x
- Esaugumas. Paimta iš: www.esaugumas.lt
- Grandner, M., Jackson, N., Pak, V. & Gehrman, P. (2011). Sleep disturbance is associated with cardiovascular and metabolic disorders. *Journal of Sleep Research*, 21 (4). doi:10.1111/j.1365-2869.2011.00990
- Hale, L. & Guan, S. (2014). Screen time and sleep among school-aged children and adolescents: a systematic literature review. *Sleep Medicine Reviews*, 1–9. doi: 10.1016/j.smr.2014.07.007
- Howard, J. (2017). Kids under 9 spend more than 2 hours a day on screens, report shows. CNN. Paimta iš <https://edition.cnn.com/2017/10/19/health/children-smartphone-tablet-use-report/index.html>
- Jenny, S., Radesky, M., Jayna, S. & Zuckerman, B. (2014). Mobile and interactive media use by young children: the good the bad, and the unknown. *PEDIATRICS*, 135 (1), 1–3. doi: 10.1542/peds.2014-2251
- Jusienė, R., Laurinaitytė, I., Pajėdienė, A., Praninskienė, R., Rakickienė, L. ir Urbonas, V. (2017). Ikimokyklinio amžiaus vaikų buvimas prie ekranų: kada tai tampa vaikų sveikatos rizikos veiksniu? *Sveikatos mokslai* 27 (6), 134–143.

- Kabali, H. K., Itrigoyan, M. M., Nunez–Davis, R., Budacki, J. G., Mohanty, S. H., Leister, K. P. & Bonner, R. L. (2015). Exposure and use of mobile media devices by young children. *PEDIATRICS*, *136* (6), p. 1-7. doi: 10.1542/peds.2015-2151
- Lakey, B., & Cohen, S., Social support theory and measurement. In. S. Cohen & L. Underwood (Eds.), *Social support measurement and intervention: A guide for health and social scientists*. New York: *Oxford University Press*, 29–52. dx.doi.org/10.1093/med:psych/9780195126709.003.0002
- Leung, L., & Lee, P. (2005). Multiple determinants of life quality: The roles of internet activities, use of new media, social support, and leisure activities. *Telematics and Informatics*, *22*(3), 161–180. Paimta iš: <http://www.com.cuhk.edu.hk/ccpos/b5/pdf/QoL10.pdf>
- Li, S., Wu, S., Jiang, F., Yan, C. & Shen, X. (2007). The impact of media use on sleep patterns and sleep disorders among school-aged children in China. Paimta iš: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/17425233>
- Lietuvių kalbos žodynas. Paimta iš: www.lkz.lt
- Määttä, S., Kaukonen, R., Vepsäläinen, H., Lehto, E., Ylönen, A., Ray, C., & Roos, E. (2017). The mediating role of the home environment in relation to parental educational level and preschool children’s screen time: a cross-sectional study. *BMC Public Health*, *17*, 1–11. doi: 10.1186/s12889-017-4694-9
- Maxwell, M. L. (2016). Rage and social media use: the effects of social media consumption on perceived racism, stress appraisal, and anger expression among young african american adults. Paimta iš: <https://scholarscompass.vcu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5244&context=etd>
- McQueen, A., Cress, C. & Tothy, A. (2012). Using a tablet computer during pediatric procedures: a case series and review of the „Apps“. *Pediatric Emergency Care*, *28* (7), 712 – 714. doi: 10.1097/PEC.0b013e31825d24eb
- McDaniel, BT., Coyne, SM. & Holmes, EK. (2012). New mothers and media use: associations between blogging, social networking, and maternal well-being. *Maternal and Child Health Journal*, *11* (8). doi:10.1016/j.sleep.2010.02.006
- McDool, E., Powel, P., Roberts, J. & Taylor, K. (2016). Social media use and children's wellbeing. Paimta iš: <http://ftp.iza.org/dp10412.pdf>
- Nikken, P. (2016). Implications of low and high media use among parents for young children’s media use. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, *11*(3), article 1. dx.doi.org/10.5817/CP2017-3-1

- Nikken, P. & Schols, M. (2015). How and Why Parents Guide the Media Use of Young Children. *Journal of Children and Family Studies*, 24 (11), 3423 – 3435. doi: 10.1007/s10826-015-0144-4
- Newland, R., Ciciolla, L., & Crnic, K. (2014). Crossover effect among parental hostility and parent-child relationships during the preschool period. *Journal of Child and Family*, 24 (7), 2107–2119. doi: 10.1007/s10826-014-0012-7
- Ofcom (2017). Children and Parents: Media Use and Attitudes Report. Paimta iš: https://www.ofcom.org.uk/__data/assets/pdf_file/0020/108182/children-parents-media-use-attitudes-2017.pdf
- Rideout, V., Hamel, E. & Kaiser family foundation (2006). The Media Family: Electronic Media in the Lives of Infants, Toddlers, Preschoolers and Their Parents. *Kaiser family foundation*, 1–35. Paimta iš: <https://kaiserfamilyfoundation.files.wordpress.com/2013/01/7500.pdf>
- Ridders, W., Lawrence, D., Hafekost, J. & Zubrick, SR. (2016). Internet use and electronic gaming by children and adolescents with emotional and behavioural problems in Australia - results from the second Child and Adolescent Survey of Mental Health and Wellbeing. *BMC Public Health*. Paimta iš: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/27178325>
- Schmidt, M., Pempek, T., Kirkorian, H., Lund, A., & Anderson D. (2008). The Effects of Background Television on the Toy Play Behavior of Very Young Children. *Child development*, 79 (4), 1137–1151. doi: 10.1111/j.1467-8624.2008.01180.x
- Shakya, H. & Christakis, N. (2017). Association of Facebook Use With Compromised Well-Being: A Longitudinal Study. *American Journal of Epidemiology*, 185 (3), 203–211. doi: 10.1093/aje/kww189
- Social Media Fact Sheet (2017). Paimta iš: <http://www.pewinternet.org/fact-sheet/social-media>
- Valentaitė Ž. (2013). Paimta iš <https://medijutinkle.wordpress.com/2013/03/19/socialines-medijos-kas-tai/>
- Valenzuela, S., Halpern, D., Katz, J. (2014). Social network sites, marriage well-being and divorce: Survey and state-level evidence from the United States. *Computers in Human Behavior*, 38, 94–101. doi: 10.1016/j.chb.2014.03.034
- Vikipedija (2017). Paimta iš https://lt.wikipedia.org/wiki/Informacin%C4%97s_technologijos
- Wethington, H., Pan L. & Bettylou S. (2013). The Association of Screen Time, Television in the Bedroom, and Obesity Among School-Aged Youth: 2007 National Survey of Children’s Health. *Journal of school health*, 83 (8), 573-581. doi: 10.1111/josh.12067